

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Sakarya University Faculty of Theology

e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 26, Sayı/Issue: 50, Yıl/Year: 2024 (Aralık/December)

**Yönetici Görüşlerine Göre İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin
Meslekî Yönelimlerine Etki Eden Unsurlar**

*Factors Influencing the Career Tendencies of Imam Hatip High School
Students According to Administrators' Insights*

Kübra Cevherli

Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı –
Dr., Sakarya University, Faculty of Theology, Department of Religious Education.
kcevherli@sakarya.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-2592-3325>

Kevser Altındağ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Din Eğitimi Ana Bilim Dalı – Master's Student, Sakarya University, Institute of Social
Sciences, Department of Religious Education.
kevser.altindag1@ogr.sakarya.edu.tr - <https://orcid.org/0009-0000-4226-7916>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 01/08/2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 04/12/2024

Yayın Tarihi/Date Published: 15/12/2024

Atıf/Citation: Cevherli, Kübra – Altındağ, Kevser. "Yönetici Görüşlerine Göre İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslekî Yönelimlerine Etki Eden Unsurlar". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/50 (2024), 703-746. <https://doi.org/10.17335/sa-kaifd.1526304>.

İntihal: Bu makale, *iThenticate* yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by *iThenticate* and no plagiarism detected.

Öz

Meslekî yönelim, bireyin ilgi, yetenek, değer ve beklentilerine dayalı olarak kendisi için en uygun meslekleri belirleme sürecidir. Bu kavram, bireyin meslek seçimine giden yolda gösterdiği eğilim, karar verme süreci ve gelecekteki kariyer hedeflerini oluşturma çabalarını ifade etmektedir. Ortaöğretim dönemi, öğrencilerin meslek seçimlerinin belirginleşmeye başladığı bir kademe olması açısından önemlidir. Bu çalışmanın amacı İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslekî yönelimlerine etki eden unsurları yönetici görüşlerine göre ortaya koymaktır. Kuruluş amacı din alanına eleman yetiştirmek olan İmam Hatip Liseleri zaman içinde farklı meslek alanlarına da öğrenci yetiştiren fonksiyona kavuşmuştur. İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin hangi mesleklere yöneldiği ve bu tercihlerine etki eden unsurların ne olduğu sorusu bu çalışmanın hareket noktasını oluşturmaktadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim desenine göre tasarlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışma grubunu Sakarya'daki maksimum çeşitlilik örnekleme tekniğiyle belirlenen İmam Hatip Liselerindeki yöneticiler ve bir rehber öğretmen oluşturmaktadır. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiş ve belirlenen temalar altına yerleştirilmiştir. Araştırmamız sonucunda literatürdeki bulgulara uygun olarak İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslekî yönelimlerine etki eden unsurlar arasında aile ve çevrenin; eğitim ve rehberlik hizmetlerinin; kişisel özelliklerin; maddi gelir ve iş bulma imkanlarının; toplumsal ve kültürel faktörlerin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Meslekî Yönelim, Meslek Tercihi, İmam Hatip Liseleri.

Abstract

Introduction

Career tendency is the process of determining the most suitable occupations for the individual based on his/her interests, abilities, values and expectations. This concept refers to the tendency of the individual on the way to choosing a profession, the decision-making process and the efforts to form future career goals. Secondary education period is important in terms of being a stage where students' career choices start to become clearer. It is important for the students of Imam Hatip high schools, which educate students in various fields and professions, to prefer professions that are suitable for them and to determine what factors influence these preferences. For this reason, the object of this study is to investigate the career preferences and tendencies of the current students of Imam Hatip high schools, which were established to train civil servants in the field of religion but have a format that trains students in many different fields throughout history, and the factors that influence these preferences. The study aims to reveal the factors affecting the career preferences of Imam Hatip High School students through the eyes of administrators working at Imam Hatip High School. In this context, the study was conducted under the research question "What are the opinions of administrators working at Imam Hatip High School in Sakarya province about the factors affecting students' choice of profession?". In this context, it was planned to interview the administrative staff of Imam Hatip High School in Sakarya. However, the scope of the study was expanded to include a career counselor, as one of the administrators at Imam Hatip High School referred us to the career counselor, who has a great deal of knowledge about the career aspirations of students. The study is limited to the opinions of administrators working at Imam Hatip High Schools in Sakarya in the academic year 2023-2024.

Methodology

A qualitative research method was used in this study. In the first phase of the study, the theoretical basis of the study was established through a literature review. In the second phase, the interview method, one of the tools for qualitative data collection, was used. The interviews were conducted in the form of individual discussions. The interview technique used was the semi-structured interview technique.

The population of the study consists of administrators and counselors working in Imam Hatip High Schools in Sakarya province in the academic year 2023-2024. The sample consists of 10 administrators and counselors working in 10 different Imam Hatip high schools in Sakarya. The sample was selected from the population using the 'purposive sampling method. As a result of the literature review, the semi-structured interview form we used in this study was prepared.

The interviews were conducted face-to-face between January 3, 2024 and February 15, 2024. In order to avoid data loss during the interviews, audio recordings were made with the consent

of the participants, which were then transcribed. A declaration of consent was obtained from each participant during the interview. The descriptive analysis technique was used to analyze the data obtained in the study.

Results and Conclusions

In this study, which was conducted to investigate the factors that influence the choices of professions of Imam Hatip High School students according to the teachers, the factors that influence the career choices of Imam Hatip High School students were categorized into five main topics. These main topics are family and environmental influences, the influence of educational and counseling services, the role of personal interests and abilities, the importance of financial income and job opportunities, and the influence of social and cultural factors. Based on the data obtained in the study, various sub-categories were formed under each main heading, and the following conclusions were drawn:

In the family and environmental influences section, it was found that the social environment plays an important role in students' choice of profession. It was also found that there is an influence of friends on career choice and that this influence is in the direction of encouragement from friends, competition among friends, and social relationships with friends.

In the category of educational and guidance services, career development activities were found to have a positive impact on students making more informed decisions, increasing their motivation, and supporting their career planning.

Under the heading role of personal interests and abilities, it was found that gender is a decisive factor in students' choice of profession. In addition to personal interests, the environment, periodic trends, social expectations, financial factors, and special skills are also important. In addition, financial income and employment opportunities of occupations were found to be a determining factor in students' choice of profession. Another finding of the study is that students orient themselves towards popular professions and that social media plays an important role in this. In summary, the results of this study support the information in the literature.

Keywords: Religious Education, Career Tendency, Choice of Profession, Imam Hatip High Schools.

Giriş*

Meslek, sözlükte "bir kimsenin geçimini sağlamak için yaptığı sürekli iş ya da uğraş" şeklinde tanımlanmaktadır.¹ Başka bir tanıma göre meslek, insanların geçimlerini sağlamak için enerjilerini mal ve hizmet üretmenin çeşitli alanlarından birinde özel becerilere dönüştürmesi anlamına gelir.² Literatürde bir uğraşın meslek sayılabilmesi için bazı kriterleri taşıması gerektiğine işaret edilmiştir. Meslekler, kamu yararı açısından bir sorumluluk taşımaktadır. Ayrıca meslek sahibi olmak o meslekte bulunan kişilere maddi ve manevi kazanımlar sağlamalıdır. Meslekler, karmaşık ve sürekli değişen bir karaktere ve bilgi birikimine sahiptir. Çeşitli yollarla kuşaktan kuşağa aktarılan bu bilgi birikimi, zamanla mesleğe özgü yeni becerilerin geliştirilmesini sağlar. Meslek olarak kabul edilecek tüm uğraş alanlarının kendine has değerleri, ahlâkî

* Bu çalışma, TÜBİTAK 2209-A programı tarafından desteklenen 1919B012307392 numaralı "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Tercihleri ve Bu Tercihlerine Etki Eden Faktörler" isimli projeden yararlanılarak hazırlanmıştır.

1 İsmail Parlatur vd., *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998), "Meslek", 2523.

2 Hüseyin Akay, "Muhasebe Mesleğinde Etik", *Öneri* 5/17 (2002), 77.

ilkeleri vardır ve meslek üyelerinin bunlara uygun davranması beklenmektedir.³

Meslekî yönelim, bireylerin kendi yeteneklerini, ilgilerini ve değerlerini göz önünde bulundurarak gelecekteki meslek seçimlerini ve kariyer hedeflerini belirleme sürecinde gösterdikleri ilgi, eğilim, tutum ve davranışların toplamıdır. Meslek tercihi ise kişinin kendisine açık olan farklı meslekleri keşfetmesi ile ihtiyaç ve beklentilerine göre istenirlik açısından en çok arzu edilen ve edilmeyen gibi özellikleriyle meslekleri sıraya koyma süreçlerini içermektedir.⁴ Bu bakımdan meslek tercihi ya da tercih etmeyi düşündükleri mesleklerle yönelim, bireylerin hayatlarında önemli bir dönüm noktasıdır. Bireylerin gelecekteki kariyer yolunu belirleyen bu yönelim, bireyin sadece ne tür bir işte çalışmak istediğiyle ilgili olmayıp nasıl bir yaşam standardı hedeflediğiyle de ilgili önemli bir karardır.⁵ Özellikle günümüzde meslek çeşitliliğinin fazla olması ve uzmanlık gerektirmesi nedeniyle meslek tercihi aşaması karmaşık bir hale gelmiştir. Bu tercih aşamasında öğrencilerin kararlarını etkileyen farklı unsurların varlığı da söz konusu olmaktadır.

Meslek tercihinin önemi dikkate alınarak henüz lise öğrenimi sürecinde iken öğretmenler, aileler ve çevresindeki diğer bireyler öğrencileri doğru mesleklere yönlendirme konusunda rol almaktadırlar. Meslekî yönelimlerle ilgili kararlar verme bakımından ortaöğretim dönemi önemli bir konuma sahiptir. Zira öğrenciler ortaöğretim döneminde alanlarını seçmekte ve bu alanda yönelecekleri meslekleri belirlemektedirler.⁶ Günümüzde İmam Hatip Liseleri, kendi alanlarındaki mesleklerle birlikte farklı alanlardaki mesleklere de öğrenci yetiştiren bir okul olma özelliği ile eğitim öğretime devam etmektedir. Nitekim İmam Hatip Liselerinden mezun olan öğrenciler genel olarak kendi alanları doğrultusunda İmam-Hatiplik, Kur'an Kursu Öğreticiliği, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) Öğretmenliği gibi mesleklere yönelmekle birlikte diğer yükseköğretim kurumlarında öğrenimlerini tamamladıktan sonra farklı meslek kollarında da çalışmaktadırlar. Literatürde İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin kendi meslek alanları ile birlikte farklı meslek alanlarına yöneldiklerini gösteren çeşitli çalışmalar da bulunmaktadır.⁷

3 Oya İnci Bolat, "İş Etiği Olgusu Üzerine Ayrıntılı Bir Kavramsal Değerlendirme: İş Etiği ve Verimlilik İlişkisi", *Verimlilik Dergisi* 2 (2006), 10-11.

4 Yıldız Kuzgun, *Meslek Danışmanlığı Kuramlar Uygulamalar* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000), 5.

5 Zeynep Hamamcı - Aysel Esen Çoban, "Mesleki Olgunluk ve Mesleki Kararsızlığın Akılcı Olmayan İnançlarla İlişkisi", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 3/27 (2007), 31.

6 Ayten Aydın Orhan - Emel Ültanır, "Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri ile Karar Verme Düzeyleri", *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/5 (2014), 44.

7 Mahmut Zengin - Davut Karaman, "Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri", *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 54 (2020), 403-431; Nevzat Gencer, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Okul Aidiyet Duygusu (Çorum Örneği)", *Sakarya*

Çalışmamızda, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin meslekî yönelimlerine etki eden unsurlar incelenecektir. İmam Hatip okullarının meslek tercihlerinde bulunabilmesi, kendilerine tanınmış olan imkanların bir uzantısıdır. Bu çalışma günümüzde söz konusu imkanların öğrencilere tanınıyor olmasından hareketle yapılmıştır. Ancak geçmiş tarihlerde bu imkanların yer yer sınırlandırıldığı ya da tamamen kaldırıldığı dönemler olmuştur. Bu çalışma İmam Hatip Liseleri öğrencilerinin meslekî yönelimleri üzerine yapıldığı için meslek tercihlerini derinden etkilemesi açısından bu okulların tarihsel arka planına kısaca göz atmak yerinde olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının hemen ardından çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu⁸ ile kendilerine din hizmetlerinde çalışacak kişiler yetiştirme görevi verilen İmam Hatiplerin, zaman içerisinde fonksiyonları genişletilmiş ve din alanı dışında farklı alanlarda da hizmet verebilecek kişiler yetiştirmiştir. Tarihsel serüvenine bakıldığında 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile din görevlisi yetiştirmek üzere açılan İmam Hatipler, 1930 yılına gelindiğinde tamamen kapatılmıştır. Ortaokul seviyesinde tutulan ve lise kısımları açılmayan bu okulların o tarihlerde yükseköğrenime devam etme imkanları olmamıştır. Uzun yıllar eğitim sistemi içerisinde İmam Hatip Okullarına yer verilmemesinin ardından 1951 tarihinde yedi yıllık İmam Hatip Okulları eğitim sistemi içerisinde yerini almıştır. 1959 yılından itibaren ise Yüksek İslam Enstitüleri açılmaya başlamış; Yüksek İslam Enstitülerinin açılmasıyla İmam Hatip Okullarının yükseköğrenim görebilmeleri ve mezun olmaları halinde kendi alanlarında öğretmenlik yapabilme imkanına sahip olmaları söz konusu olmuştur. Tarih içinde fonksiyonları pek çok defa daraltılsa da 1973 tarihinde çıkartılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun⁹ "İmam-Hatip Liseleri İmamlık, Hatiplik ve Kur'an Kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'nca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır..." şeklindeki 32. maddesi ile İmam Hatipler sadece kendi alanlarında mesleğe eleman yetiştiren kurumlar olmaktan çıkarılarak farklı yükseköğretim kurumlarına da öğrenci gönderebilme hakkını elde etmiştir. Bu kanun İmam

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 21/39 (2019), 149-172; Ömer Faruk Çelik, *Katsayı Uygulamasının Kaldırılması Sonrasında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Davranış, Tutum ve Özellikleri (Gaziantep Örneği)* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016); Mehmet Korkmaz, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri", *Erçiyas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2013), 7-40.

8 Tevhid-i Tedrisat Kanunu Madde 4: "Maarif Vekaleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirilmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematî diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir." Tevhid-i Tedrisat Kanunu (TTK), *Resmî Gazete* 63 (06 Mart 1340), Kanun No. 430, md. 4.

9 Milli Eğitim Temel Kanunu (METK), *Resmî Gazete* 14574 (24 Haziran 1973), Kanun No. 1739, md. 32.

Hatipler için yeni bir hukukî dayanak oluşturmuştur. Bahsi geçen kanunda hiçbir okulun tanımı yapılmamasına rağmen, İmam Hatip Liseleri için mevcut tanımın yapıldığı görülmektedir. Bu kanun 1973 yılında kabul edilmiş ve halen yürürlüktedir. Millî Eğitim Temel Kanunu ile İmam Hatip Okulları liseye dönüştürülerek, bu okullardan mezun olan öğrenciler için Yüksek İslam Enstitülerinin yanında üniversitelere giriş kapısı da aralanmıştır. Kanunun çıkarılmasının ardından İmam Hatip mezunları öncelikle üniversitelerin yalnızca lise edebiyat koluyla yerleşilebilecek programlarını tercih edebilirken sonrasında yapılan düzenlemelerle tüm alanları tercih edebilme hakkı elde edebilmişlerdir. Ancak bu durum 28 Şubat 1997 tarihinde toplanan Millî Güvenlik Kurulunun Genel Kurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan on sekiz maddelik bir bildiriye kabul etmesine kadar devam edebilmiştir. 28 Şubat süreciyle birlikte İmam Hatip Liseleri meslek liseleriyle birlikte tekrar haksız katsayı uygulamasına tabi tutulmuştur. Bu süreçle birlikte İmam Hatiplerin farklı alanlardaki üniversitelere giriş hakları yeniden ellerinden alınmıştır. Aradan geçen uzun yılların ardından 2011 yılında katsayı uygulaması kaldırılmış, İmam Hatip Lisesi mezunları diğer lise mezunları gibi eşit şartlarda üniversite sınavına girme ve aldığı puan doğrultusunda istediği fakültede eğitim görme hakkına sahip olmuştur.¹⁰

2014 yılında ise İmam Hatip Liselerinde öğrencilerin tercihte buldukları bir alanda kendilerini geliştirmelerine imkan sağlamak amacıyla “program çeşitliliği” uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulama ile öğrencilerin fen bilimleri, sosyal bilimler, ilahiyat, hafızlık, yabancı dil, sanat veya spor alanlarında daha yoğun eğitim alarak hem kendilerini geliştirmeleri hem de üniversiteye hazırlanmaları hedeflenmiştir.¹¹

Türkiye’de tarihi süreç içinde halkın teveccühünü kazanan İmam Hatip Liselerinde¹², güncel durumda dini ilimlerle ilgili derslerin yanı sıra fen ve kültür dersleri de eş zamanlı olarak yer almaktadır. Netice itibarıyla günümüzde İmam Hatip Liselerinin üniversitelerin farklı bölümlerine geçişlerinin önündeki engellemeler kaldırılmış olup İmam Hatip Liseleri, bünyelerinde farklı program türleri uygulanan ve farklı alanlardaki mesleklere öğrenci yetiştiren bir okul olma özelliği ile eğitim öğretime devam etmektedir.

10 Mustafa Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2015), 221-302; Adem Korukcu, “İmam Hatip Liseleri”, *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 181-214; Ahmet Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri* (İstanbul: Önder Yayınları, 1995), 65-210.

11 Millî Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, “Anadolu İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği (Proje Okulları)”, 2018.

12 Millî Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, “Türk Eğitim Sisteminde Din Öğretimi -İmam Hatip Okulları-”, 2021.

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, doğrudan İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslekî yönelimlerini ortaya koyan güncel çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Genel olarak lise öğrencilerinin meslek tercihleri konulu çalışmaların Anadolu ve meslek liseleri çerçevesinde ele alındığı görülmektedir.¹³ Konumuzla ilgili ise Aslan'ın "Üsküdar Anadolu İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Meslekî İlgileri" isimli çalışması¹⁴ karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada öğrencilerin seçmek istedikleri meslekler ve bunların özellikleri ile öğrencilerin hangi özelliklere göre meslek seçtikleri araştırılmıştır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha bağımsız çalışabilecekleri meslekleri seçtikleri, öğrencilerin sosyal bilimlerle eğitim bilimleri alanlarında mesleklerinin olmasını istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu konuda Naboğlu'nun "Kız Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Öğrencilerin Meslek Seçimi ve Kariyer Yönelimleri Üzerine Bir Olgubilim Çalışması" başlıklı çalışması da¹⁵ karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmanın bulgularında kız öğrencilerin meslek seçimi ve kariyer hakkındaki düşüncelerinin küçük yaşlardan itibaren başladığı, zamanla kişilik özelliklerini keşfettikçe mesleklere olan bakış açılarının değiştiği, meslek ve kariyer fikirlerinin ortaya çıkmasında en etkili faktörlerin bireysel faktörler olduğu görülmektedir. Karaman ve Zengin'in gerçekleştirdiği bir çalışmada da¹⁶ öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini tercih nedenleri ve meslekî eğilimleri incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen verilere göre öğrencilerin meslekî eğilimlerinin tıp, eczacılık, diş hekimliği, sağlık alanları ile mühendislik ve mimarlık gibi daha çok sayısal alana dair mesleklerde yoğunlaştığı görülmektedir.

-
- 13 Furkan Şahin vd., "Öğrencilerin Meslek Seçimlerini Etkileyen Nedenlerin Öğrenci Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi", *Uluslararası Eğitime Özgün Bakış Dergisi* 1 (2024), 63-76; Arzu Demir, *Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Üniversite ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Tespiti "İstanbul İli Avrupa Yakası Uygulaması"* (İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021); Volkan Fidan - Selçuk Nas, "Denizcilik Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçim Yeterliliği ve Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörler", *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi* 11/2 (2019), 271-296; Cem Işık vd., "Turizm Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi", *Mesleki Bilimler Dergisi (MBD)* 6/1 (2017), 16-26; Hakan Çelik, *Anadolu Liselerinde Son Sınıfta Okuyan Öğrencilerin Meslek Tercihlerine Etki Eden Faktörler* (İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009); Selma Başaran, *Endüstri Meslek Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Lise Meslek Dalları ile Yüksek Öğretimde Seçmek İstedikleri Meslekler Arasındaki İlişki* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991).
- 14 Arif Aslan, *Üsküdar Anadolu İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Meslekî İlgileri* (İstanbul: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013).
- 15 Gülsu Naboğlu, *Kız Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Öğrencilerin Meslek Seçimi ve Kariyer Yönelimleri Üzerine Bir Olgubilim Çalışması* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).
- 16 Zengin - Karaman, "Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Meslekî Eğilimleri".

İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile ilgili yapılan güncel çalışmalarda öğrencilerin meslekî yönelimlerine doğrudan olmasa da kısmi olarak değinen çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Buna Tarhan ve Karateke,¹⁷ Gencer,¹⁸ Yiğit,¹⁹ Aşlamacı ve Eker,²⁰ Çelik,²¹ Altıntaş,²² Kula'nın²³ yapmış olduğu çalışmalar örnek olarak verilebilir. Tarhan ve Karateke'nin çalışmasında öğrenci görüşlerine göre Proje İmam Hatip Liseleri değerlendirilmiş, öğrencilerin meslek tercihleriyle ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Araştırmanın bulgularında ise öğrencilerin yükseköğretimde daha çok tıp fakültesi ve mühendislik fakültesinde okumak istedikleri görülmekte olup, ilahiyat fakültesinde okumak isteyen öğrencilerin ise daha az olduğu tespit edilmiştir. Gencer'in çalışmasında ise İmam Hatip Lisesi öğrencilerinde okul aidiyet duygusunun incelenmesine odaklanılmış, öğrencilerin üniversitede okumak istedikleri alanlara da değinilmiştir. Çalışmada tıp, eczacılık, diş hekimliği gibi sağlık alanı (%13,4) ile ilahiyat alanının (%12,3), öğrencilerin en çok yönelim gösterdiği alanlar olduğu görülmektedir. Bu alanları %11,6 oranla öğretmenlik alanı, %11,2 ile mühendislik-mimarlık gibi tercihler takip etmektedir.²⁴ Yiğit'in çalışmasında ise İmam Hatip Lisesi öğrencilerin yüksek din öğretimi hakkındaki algıları değerlendirilmiş, öğrencilerin yükseköğretimde okumak istedikleri alanlara değinilmiştir. Öğrencilerin üniversitede en fazla okumak istedikleri alanın %19,7 oranla mühendislik-mimarlık bölümleri olduğu belirtilmiştir. Bu bölümleri %18,3 ile tıp, eczacılık gibi sağlık bilimleri alanları, %11,3 ile hukuk, siyasal ve idari bilimler alanı, %10,3 ile ilahiyat alanları gibi meslek alanlarının takip ettiği görülmektedir.²⁵ Aşlamacı ve Eker'in çalışmasında İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin dinî tutum ve okul aidiyet düzeyleri çeşitli değişkenler bakımından incelenmiş, öğrencilerin okumak istedikleri alanlara da değinilmiştir. Öğrencilerin %23,4'ü ilahiyat alanı, %15,7'si tıp, eczacılık, diş hekimliği gibi sağlık alanı, %13'ü eğitim/öğretmenlik alanı, %11,3'ü hukuk,

17 Hümeysra Tarhan - Tuncay Karateke, "Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 12/2 (2021), 481-516.

18 Gencer, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Okul Aidiyet Duygusu (Çorum Örneği)".

19 Hulusi Yiğit, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Yüksek Din Öğretimi Algısı (İstanbul Örneği)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

20 İbrahim Aşlamacı - Emrah Eker, "İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi* 14/32 (2016), 7-38.

21 Çelik, *Katsayı Uygulamasının Kaldırılması Sonrasında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Davranış, Tutum ve Özellikleri (Gaziantep Örneği)*.

22 Erkan Altıntaş, *Öğrencilerde İmam-Hatip Lisesi Algısı (Batman Örneği)* (Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016).

23 Tahsin Kula, "Diyarbakır'da Bulunan İmam Hatip Lisesinde Okumakta Olan Öğrencilerin Hedef Yönelimleri Nelerdir?", *100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu* (İstanbul: Dem Yayınları, 2013), 602-615.

24 Gencer, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Okul Aidiyet Duygusu (Çorum Örneği)", 164.

25 Yiğit, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Yüksek Din Öğretimi Algısı (İstanbul Örneği)*, 56.

iktisadi-idari bilimler, siyasal bilimler alanı ve %10,8'i mühendislik-mimarlık alanını üniversitede okumak istedikleri alan olarak belirtmiştir.²⁶ Çelik'in çalışmasında İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin davranış, tutum ve özellikleri incelenmiş, öğrencilerin seçmek istediği bölüm/fakülte/meslek durumu da tespit edilmiştir. Çalışmada öğrencilerin %19,8'inin kendi alanları olan meslek ve bölümleri tercih ettiği, %23,9'luk bir oranla en çok tercih edilen bölümün "tıp fakültesi" olduğu görülmektedir. %14,3'lük oranla "öğretmenlik" ise öğrencilerin en çok tercih ettiği üçüncü meslek olarak ifade edilmiştir.²⁷ Altıntaş'ın çalışmasında öğrencilerin İmam Hatip Lisesi algısı ve buna etki eden faktörler incelenmiş, öğrencilerin yükseköğretimdeki bölüm tercihlerine değinilmiştir. Öğrencilerin bölüm tercihlerinin ilahiyat fakültesi (%45,3), eğitim fakültesi (%11,8), hukuk fakültesi (%11,0), tıp fakültesi (%10,3), mühendislik fakültesi (%5,5) gibi alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir.²⁸ Kula'nın araştırmasında ise İmam Hatip Okullarındaki öğrencilerin hedef yönelimleri ve beklentileri tespit edilmeye çalışılmış, öğrencilerin üniversite bölüm tercihlerine de yer verilmiştir. Çalışmada öğrencilerin yönelimlerinin İlahiyat-Din Kültürü (%36,6), tıp veya sağlık (%29,8), hukuk (%7,9), eğitim (%6,3) alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir.²⁹ Dolayısıyla İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslekî/alan/bölüm yönelimleriyle ilgili çeşitli örneklerde yürütülen yakın tarihli araştırmalarda ulaşılan sonuçlara bakıldığında, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin ilahiyat alanının yanı sıra sağlık, mühendislik, eğitim, hukuk gibi alanlara da yönelimlerinin arttığı görülmektedir.

Çalışmamızda ise kendi alanlarındaki mesleklerle birlikte farklı alanlardaki mesleklere de yönelim gösteren İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin mesleki yönelimlerine etki eden unsurlar incelenecektir. Nitekim bu çalışma hem İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin mesleki yönelimlerine etki eden unsurlar hakkında fikir edinmek hem de kritik bir karar olan meslek tercihi kararına yönelik öğrencilere rehberlik konusunda katkı sağlaması açısından araştırmaya değer görülmüştür. Güncel olarak Türkiye'de 2023-2024 eğitim-öğretim yılı verilerine göre 12506 ortaöğretim kurumu bulunmakta olup, bu kurumların 1723'ünü İmam Hatip Liseleri oluşturmaktadır. Toplam 525389 öğrenci, bahsi geçen İmam Hatip Liselerinde öğrenim görmektedir. Bu öğrencilerin 220640'ını erkek, 304749'unu kız öğrenciler oluşturmaktadır. İmam Hatip Liselerinin toplam ortaöğretim kurumlarına oranı %13,78 iken, İmam Hatip Li-

26 Aşlamacı - Eker, "İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 19.

27 Çelik, *Katsayı Uygulamasının Kaldırılması Sonrasında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Davranış, Tutum ve Özellikleri (Gaziantep Örneği)*, 132.

28 Altıntaş, *Öğrencilerde İmam-Hatip Lisesi Algısı (Batman Örneği)*, 82-83.

29 Kula, "Diyarbakır'da Bulunan İmam Hatip Lisesinde Okumakta Olan Öğrencilerin Hedef Yönelimleri Nelerdir?", 608-609.

sesi öğrencilerinin toplam ortaöğretim öğrencilerine oranı %9,06 şeklindedir.³⁰ Dolayısıyla İmam Hatip Liseleri üzerine yapılan çalışmalarla bu durumun desteklenebileceği, bu doğrultuda İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslekî yönelimlerini etkileyen unsurların tespitinin de önemli görüldüğü söylenilebilir. Bunun gibi çalışmalarla birlikte oldukça önemli bir karar olan öğrencilerin meslekî yönelim kararlarıyla ilgili okullarda sunulan rehberlik hizmetlerinin daha etkili olmasına yönelik uygulamaların gözden geçirilmesi ve yeni bakış açılarının ortaya konulması imkanı oluşacaktır.

Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre öğrencileri ortaöğretim düzeyinde ortak bir genel kültür vererek yükseköğretime, mesleğe, hayata ve iş alanlarına hazırlamak ortaöğretim kurumlarının amaçları arasında bulunmaktadır. Okul idarecileri ise okulun amaçlarını gerçekleştirmek üzere bütün kaynakların etkili ve verimli şekilde kullanımından, ekip ruhu anlayışıyla yönetiminden birinci derecede sorumludur.³¹ Dolayısıyla öğrencileri mesleğe ve iş hayatına hazırlama şeklindeki hedeflere ulaşabilmek için tüm kaynakların etkili kullanımından sorumlu olan idarecilerin öğrencilerin meslekî yönelimleriyle ilgili malumatının fazla olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızda, kuruluş amacı din alanına görevli yetiştirmek olan ancak tarihi seyir içinde çok farklı alanlara da öğrenci yetiştiren formata sahip olan İmam Hatip Liselerinin mevcut öğrencilerinin meslekî yönelimlerini, İmam Hatip Lisesinde görev yapan yöneticiler gözüyle ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmanın okul yöneticilerinin görüşlerine dayalı gerçekleştirilmesinde okul yöneticilerinin vizyon sahibi olması, iş görenleri güdülemesi, programlanmamış konularda geçerli, güvenilir kararlar vermesi ve problem çözme yeteneğine sahip kişiler olma özellikleriyle okullarda eğitim-öğretime ilişkin amaçların gerçekleştirilebilmesi için iş görenleri etkileyen, yönlendiren, koordine eden ve denetleyen bununla birlikte “okulların yönetiminden ve başarısından birinci derecede sorumlu” olan kişilerin okul yöneticileri olarak görülmesinin etkili olduğu ifade edilebilir.³² Okul yöneticileri, bir okuldaki tüm uygulamalardan olduğu gibi meslekî rehberlik faaliyetlerinden de birinci derece sorumludur. Yöneticilerin anlayışları, okuldaki uygulamaları şekillendirmektedir.³³ Nitekim, öğrencilerin meslek tercihleri ve kendilerine uygun mesleklere yönlendirilmeleri gibi sorumlulukları olan okulların, yöneticileri meslekî rehberlik süreçlerine aktif olarak katılmazlarsa

30 Millî Eğitim Bakanlığı, “Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2023/2024”, 2024, 132-222.

31 Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği (MEBOKY), *Resmî Gazete* 28758 (7 Eylül 2013), md. 7, 78.

32 Mustafa Çelikten, “Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Becerileri”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 27 (2001), 297-309.

33 Günseli Girgin, “Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik”, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, ed. Alim Kaya (Ankara: Anı Yayıncılık, 2020), 14-15.

Milli Eğitim Bakanlığı rehberlik hizmetleri işleyişini desteklese bile bu hizmetlerin başarıya ulaşması mümkün görünmemektedir.³⁴ Bunların yanı sıra okul müdürlerinin öğrencileri koruyan, onların güçlü ve zayıf yönleri hakkında bilgi sahibi olan ihtiyaçları olduğunda öğrencilere yardımcı olan ve rehberlik eden kişiler olarak görüldüğü söylenebilir.³⁵ Ayrıca okul yöneticileri nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde ve bir üst öğrenime donanımlı kişilerin yetişmesinde de önemli sorumluluklar üstlenmektedir.³⁶ İmam Hatip Lisesi müdürlerinin ise diğer ortaöğretim müdürlerinin sorumluluklarının yanında okuldaki eğitim, öğretimle ve işleyişle bağlantılı olarak okulun çevreyle ilişki kurmasını sağlamak hedefiyle mesleki konularda uygulamaya yönelik faaliyetlerde meslek dersleri öğretmenlerinin sorumluluğunda sosyal etkinlikler bağlamında hutbe, vaaz ve benzeri programlar düzenlediği ve bu konularda müftülük, il veya ilçe millî eğitim müdürlükleri, yükseköğretim kurumları ve diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaptığı belirtilmektedir.³⁷ Aynı zamanda İmam Hatip Lisesi yöneticisi İmam-hatip lisesinin var olan imkanlarını geliştirmek hedefiyle okul içindeki paydaşlarla birlikte “okul gelişim planı” hazırlayarak öğrencilerin din öğretim programında belirtilen gelişimlerini izlemekte ve okul içi ile dışında olanları da denetlemektedir.³⁸ Netice itibarıyla bahsi geçen hususlardan dolayı okul yöneticilerinin öğrencilerle iletişim ve etkileşim halinde olduğu söylenilebilir.

Bu kapsamda öğrencilerin meslekî yönelimlerine etki eden unsurlar, öğrencilerin mesleki yönelimleriyle ilgili güvenilir bilgi sahibi olmaları nedeniyle uzun yıllar yöneticilik tecrübesine sahip idarecilerin gözünden detaylı şekilde incelenmiş ve meslek tercihi kararıyla ilgili bireye, aileye, topluma rehberlik açısından katkı sağlayabileceği düşünülen bulgulara ulaşılmıştır.

Bu çerçevede bu çalışma, “Sakarya ilindeki İmam Hatip Lisesinde görev yapan yöneticilerin öğrencilerin meslekî yönelimlerini etkileyen unsurlara dair görüşleri nelerdir?” problemi üzerinden yürütülmüştür. Bu kapsamda Sakarya’da eğitim-öğretime devam eden İmam Hatip Liselerindeki yöneticilerle görüşme yapılması planlanmış; ancak bir İmam Hatip Lisesinde yöneticiler tarafından görüşme yapmamız için öğrencilerin meslek tercihleri konusunda yöneticiler kadar bilgi sahibi olduğu düşünülen rehber öğretmene yönlendirmemiz sonucu çalışma kapsamına bir rehber öğretmen ilave edilmiştir.

34 Filiz Meşeci vd., “Öğretmen ve Müdürlerin Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisine Yönelik Algıları”, *HAYEF Journal of Education* 4/1 (2007), 158-159.

35 Yusuf Cerit, “Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Müdür Kavramı ile İlgili Metaforlara İlişkin Görüşleri”, *Eğitim ve Bilim* 33/147 (2008), 8-12.

36 Şefika Şule Erçetin vd., “İmam Hatip Okulu Yöneticilerinin Liderlik Yeterlikleri”, *Eskiyeni* 45 (2021), 824.

37 MEBOKY, md. 78/7.

38 Ali Baltacı, “Okul Yöneticilerine Göre İmam-Hatip Liselerinde Karşılaşılan Sorunlar”, *Bilim-name* 40 (2019), 379.

Çalışma 2023-2024 eğitim öğretim yılında Sakarya ilinde İmam Hatip Lise-lerinde görev yapan yöneticilerin görüşleriyle sınırlıdır.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemleri benimsenmiştir. Nitel araştırmalar, olgu ve olayların kendi doğal ortamlarında bütüncül şekilde ortaya konulmasına yönelik nitel süreçlerin takip edildiği araştırmalardır. Araştırmaya katılan bireylerin algı ve deneyimlerinin ortaya konulması nitel araştırmalarda en önemli hedeflerden biridir.³⁹ Bu bağlamda çalışmada yöneticilerin algı ve deneyimleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nitel araştırmaların diğer bir özelliği, tümevarımcı analiz ile araştırmacının topladığı verilerin anlamlandırılmasında ve bu verilerden yola çıkarak kuram oluşturulmasına imkan vermesidir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenolojik) deseninde tasarlanmıştır. Olgubilim desenindeki araştırmalar, araştırmacının kısmî bilgiye ve kanaate sahip olduğu konularda ilgililerin görüş ve kanaatlerine başvurularak verilerin toplandığı ve elde edilen verilerin sistematik şekilde raporlaştırıldığı araştırmalardır.⁴⁰ Bu çalışmada okul yöneticilerinin öğrencilerin meslek tercihleriyle ilgili görüş ve deneyimlerinin bir olguya (öğrencilerin meslekî yönelimlerine) dair anlamlarına odaklanıldığından, araştırmanın hedeflerini gerçekleştirmek için en uygun metot olduğu düşünülen bu metot tercih edilmiştir. Bu desenle, yöneticilerin görüşlerini detaylı bir şekilde analiz ederek, meslekî yönelimlere etki eden unsurların daha derin bir şekilde ortaya konulması hedeflenmiştir.

Çalışmanın ilk aşamasında literatür taraması yapılarak çalışmanın teorik zemini oluşturulmuştur. İkinci aşamada ise veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmelerde birebir görüşme yaklaşımı benimsenmiştir. Görüşme tekniği olarak ise araştırmanın amacına en uygun olduğu düşünülen yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, araştırmacının bir konu üzerindeki ana soruları belirlediği ancak istemeleri halinde katılımcılara konu hakkında daha detaylı bilgi verme ve düşüncelerini ifade etme fırsatı sunan bir tekniktir.⁴¹ Ayrıca hem sabit seçenekli cevaplama hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeye imkan verdiği için görüşme sürecinde belirli bir esneklik sağlar.⁴²

39 Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 37-41.

40 Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 66.

41 Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 130.

42 Şener Büyükoztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2017).

Yöneticilerin görüş ve deneyimlerini detaylı bir şekilde ifade etmelerine esneklik sağlaması ve derinlemesine bilgi toplanmasına imkan veren yapısı nedeniyle yarı-yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir.

1.2. Çalışma Grubu

Bu araştırma 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Sakarya ilinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Sakarya ilinin maksimum çeşitlilik örnekleme tekniğiyle belirlenen 10 farklı İmam Hatip Lisesi'ndeki yöneticiler ve bir rehber öğretmenden oluşan 10 kişi oluşturmaktadır. Okul yöneticileri, bir okuldaki rehberlik programının etkililiği ve başarısında önemli bir rol oynamaktadır.⁴³ Çalışma grubunun 10 kişiden oluşması çalışmanın sınırlılığı olarak görülse de nitel araştırmalarda çalışma grubunun büyüklüğünün nasıl belirleneceği konusunda kabul gören bir yaklaşım, verilerin doygunluğa ulaşması düşüncesidir.⁴⁴ Sakarya'da 24 İmam Hatip Lisesi bulunmaktadır.⁴⁵ Çalışmanın başında 24 İmam Hatip Lisesinin maksimum çeşitlilik örnekleme tekniğiyle belirlenen 15 tanesinin yöneticileriyle görüşme yapılması tasarlanmış⁴⁶ ancak veri doygunluğuna ulaşıldığında görüşmeler sonlandırılmıştır. Bu nedenle 10 farklı İmam Hatip Lisesi'nden çalışma grubu oluşturulmuştur. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, maksimum çeşitliliğin İmam Hatip Liselerinin seçiminde kriter olarak alınmasıdır. Farklı tür ve başarı düzeyindeki İmam Hatip Liselerinin belirlenmesiyle konuya ilişkin farklı görüş, deneyim ve özellikler ortaya çıkarılmak istenmiştir.

Araştırmamıza katılan katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Kod	Görev	Meslekî Kıdem
K1	Müdür	20 yıl
K2	Müdür	35 yıl
K3	Müdür	29 yıl
K4	Rehber Öğretmeni	4 yıl
K5	Müdür Yardımcısı	21 yıl
K6	Müdür	40 yıl
K7	Müdür	33 yıl

43 Yıldız Kuzgun, *Rehberlik ve Psikolojik Danışma* (Ankara: ÖSYM Yayınları, 1995), 189-190; İbrahim Ethem Özgüven, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (Ankara: Pdrem Yayınları, 2007), 52-53.

44 Fedayi Yağar, "Nitel Araştırmalarda Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi: Veri Doygunluğu", *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/2 (2023), 138; Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 123.

45 Millî Eğitim Bakanlığı, "Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2023/2024", 218.

46 Bertaux çalışmada 15 sayısının kabul edilebilir olduğuna vurgu yapmaktadır. Bk. Daniel Bertaux, "From the life-history approach to the transformation of sociological practice", *Biography and society: The life history approach in the social sciences*, (1981).

K8	Müdür	24 yıl
K9	Müdür Yardımcısı	23 yıl
K10	Müdür Yardımcısı	15 yıl

1.3. Veri Toplama Süreci

İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslekî yönelimlerini etkileyen unsurların neler olduğunu tespit etmeye yönelik araştırmacılar tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu öncesinde konuyla ilgili literatür incelenmiştir. Literatür taraması sonucunda bu araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formları, alanda uzman iki akademisyene inceletilmiş; onların önerileriyle formlara son hali verilmiştir. Son hali verilen görüşme formları için etik kurul izni, Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 15/11/2023 tarih ve 63 sayılı toplantısında "17" no'lu karar ile alınmıştır. Ardından Sakarya Valiliği'nden İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne yapılan başvuruya istinaden 28/12/2023 tarihinde uygulama izni için olur çıkmıştır. Gerekli onaylar alındıktan sonra görüşmeler 03/01/2024-15/02/2024 tarihleri arasında yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında veri kaybı yaşanmaması için katılımcıların izinleri alınarak ses kaydı alınmış, sonrasında ses kayıtları deşifre edilmiştir. Her bir katılımcıdan görüşme esnasında onam formu alınmıştır.

1.4. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde amaç, görüşme ve gözlem sonucunda elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Bahsi geçen analiz türünde görüşülen veya gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı şekilde yansıtmak için doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmektedir.⁴⁷ Bu doğrultuda katılımcıların görüşlerinin analizindeki ifadeler benzerliğine göre sınıflandırılmış ve doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmiştir. Kodlamalar esnasında araştırmacılar uzman görüşlere başvurmuş ve belirlenen kodlar uygun temalar etrafında birleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin gizliliğini korumak amacıyla katılımcılar K1, K2, K3... şeklindeki kısaltmalarla isimlendirilmiştir. Belirlenen temalar altında ilgili kişi kodlarına ve görüşlerine yer verilmiştir.

2. Bulgular ve Yorumlar

Araştırma bulguları incelendiğinde İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin meslekî yönelimlerini etkileyen pek çok unsurun olduğu tespit edilmiştir. Aşağıda

47 Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 243-244.

ana başlıklar ve ilgili alt başlıklarda bu bulgulara ayrıntılı şekilde yer verilecektir. Ayrıca bulgular, literatüre atıflarla yorumlanacaktır.

2.1. Aile ve Çevresel Etkiler

Bu başlıkta öğrencilerin aile bireylerinin meslekleri, öğrenim durumları, ailenin beklentileri ve arkadaş çevresinin gençlerin meslekî yönelimlerini nasıl etkilediği üzerindeki ana noktalara temas edilecektir.

2.1.1. Öğrencilerin Meslekî Yönelimlerinde Ailenin Etkisi

Öğrencilerin meslek tercihinde ailenin çok yönlü etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Çocuğa en yakın bireylerin anne-babası olması, bu durumun oluşmasındaki en önemli etkenlerden biridir. Ayrıca literatüre bakıldığında anne-baba mesleğinin de çocuklarının meslekî yönelimlerinde etkili olduğu görülmektedir.⁴⁸ Bunun yanı sıra anne-babanın istek ve beklentilerinin çocuklarının meslek seçiminde oldukça önemli bir etkisinin olduğu da göz ardı edilmemelidir. Öğrencilerin ailelerinin taşıdığı özellikler, öğrencinin alacağı eğitimin türünü, düzeyini ve hatta ileride seçeceği mesleği belirlemede de önemli bir etkidir.⁴⁹ Bu araştırma kapsamında öğrencilerin meslekî yönelimlerinde ailelerinin etkisinin önemli ölçüde olduğu ve bu etkinin çeşitli şekillerde ortaya çıkabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Meslek tercihlerinde ailelerinin etkili olduğunu ifade eden katılımcılardan K3, aile beklentilerinin meslek tercihlerini şekillendirmede önemli rol oynadığını vurgulamıştır:

“Öğrencilerin meslek tercihlerinde ailelerinin beklentilerinin etkili olduğunu ve önemli bir rol aldığını düşünüyorum.” (K3)

Katılımcılardan K4 ise ailelerin eğitim seviyelerinin öğrencilerin meslek tercihlerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. K4, ebeveynlerin eğitim seviyesinin bilgi aktarımı ve doğru yönlendirme noktasında etkili olduğunu vurgulamıştır.

“(Ebeveynlerin eğitim seviyesinin) etkisi olduğunu düşünüyorum çünkü biz okullarda rehberlik servisleri olarak risk haritaları oluşturuyoruz dönem başında. Bu risklerden biri de anne babanın öğrenim durumudur...olası bilgi aktarımı, doğru yönlendirme çünkü okumak öğrenim durumu yalnızca bir meslek sahibi olmak demek değildir...yani bilgi aktarımı yönünde etkilediğini düşünüyorum öğrenim durumunun.” (K4)

48 Türkan Sarıkaya - Leyla Khorshid, “Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 7/2 (2009), 393-423.

49 Ümran Turan - Kemal Kayıkcı, “Lise Son Sınıf Öğrencilerin Meslek Seçiminde Ailenin Rolü”, *Journal of Turkish Studies* 14/4 (2019), 2799.

Katılımcılardan K7, anne-babanın meslekî yaşanmışlıklarının çocuklarının meslek tercihinine yansıdığını belirtmiştir. Katılımcılardan K8 ise öğrencilerin meslek tercihi noktasında ailelerin rolünün büyük olduğunu belirterek meslekî yönlendirme noktasında özellikle aile eğitim seviyesinin yüksek olmasını önemli gördüğünü ifade etmiştir.

“(Ebeveynlerin mesleklerinin etkisi) vardır diye düşünüyorum. Tabii bu aile ve çocuğa göre değişiyor. Bazen ters yönde olabiliyor ve ailenin bu noktadaki yaşanmışlıkları çocuğu ters yönde etkileyebiliyor. Bazen de olumlu bir şekilde yansımaları görülebiliyor.” (K7)

“...Şöyle olduğunu düşünüyorum. Eğer ebeveynlerin eğitim düzeyi üniversite mezunu, yüksek lisans, doktora mezunuysa çocuğu mesleki anlamda yönlendirme noktasında biraz daha çocuk özgür olabiliyor. Biraz daha bilinçli davranabiliyor diye düşünüyorum. Yani anne baba ne kadar eğitimliyse çocuklarına etkisi var. Mesela lise mezunu olan bir kişinin bakış açısıyla üniversite mezunu olanın aynı olmuyor.” (K8)

Ayrıca katılımcıların görüşlerinden öğrencilerin anne-baba mesleklerine dair diğer mesleklerden daha fazla malumat sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum öğrencileri bazen o mesleğe yönlendirirken bazen de o meslekten uzaklaştırmaktadır. Aynı zamanda ailelerin etkisinin gerek bilgi aktarımı gerek bilinçli yönlendirme noktasında ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Netice itibariyle aileler öğrencilerin meslekî yönelimlerinde önemli rol oynayan ve öğrencilerin kariyer seçimlerinde etkili bir faktör olarak görülmüştür. Literatür incelendiğinde meslek tercihiyle ilgili yapılan bazı araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Nitekim lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada öğrencilerin meslek seçimini etkileyen faktörlerden temelde çevresel koşullardan aile ve özellikle ailenin ekonomik durumu ve eğitim düzeyi gibi etkenlerin belirleyici olduğu görülmektedir.⁵⁰ Meslek tercihleriyle ilgili gerçekleştirilen başka bir çalışmada da öğrencilerin meslek seçiminde özellikle ailelerinin etkili olduğu görülmektedir.⁵¹ Ayrıca meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimi yeterliliği ve mesleki yönelimlerini etkileyen faktörleri konu edinen bir çalışmada da aile, öğrencilerin meslek tercihlerine etki eden faktörlerden biri olarak zikredilmektedir.⁵² Kılıç'ın araştırmasında da benzer şekilde meslek seçiminde aile etkisinin (kısmen de olsa)

50 Arif Aytekin, *Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-ekonomik ve Kültürel Faktörler (Isparta Örneği)* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 108-192

51 Ayşenur Büyükgöze Kavas, “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Aldıkları Mesleki Rehberlik Hizmetleri ve Mesleklerini Değiştirmek İsteme Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 21 (2005), 111.

52 Fuat Vurucu, *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yeterliliği ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler* (İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 98-100.

bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁵³ Yapılan bu çalışmalar araştırmamızda tespit edilen ailenin meslekî yönelimlerde etkili olduğu bulgusunu destekler niteliktedir.

2.1.2. Meslekî Yönelimde Arkadaşların Etkisi

Araştırmamızda öğrencilerin meslekî yönelimlerinde arkadaşlarının etkisinin olduğu ve bu etkinin çeşitli şekillerde ortaya çıkabileceği belirlenmiştir. Yapılan görüşmelerde öğrenciler üzerinde arkadaşlarının etkisinin aşağıdaki başlıklarda belirtildiği gibi çeşitli şekillerde olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

1. *Arkadaşların Kamçılayıcı Etkisi:* Katılımcılar tarafından arkadaş konusunda işaret edilen noktalardan biri arkadaşların teşviki üzerine olmuştur. Bu bağlamda arkadaşların meslekî yönelimde kamçılayıcı bir etkiye sahip olabileceği ve bu etkinin olumlu sonuçlar verebileceği ifade edilmiştir.

“...Yani arkadaşlar ergenliğe girmiş çocukların anne babadan daha öne koydukları bir olgu. O yüzden etkili. İşte o da iyi bir rehberlik çalışması yapıldığı zaman çocuk arkadaşları ne istiyorsa onu yapıyor, onu istiyor...” (K9)

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığına göre, öğrencilerin hem ailelerinden hem de arkadaşlarından aldıkları destek ve öneriler, meslekî yönelimlerini etkileyebilmektedir.

2. *Rekabet Unsuru:* Arkadaşların etkisinde ön plana çıkan diğer bir husus rekabet olmuştur. Katılımcılar, arkadaşlar arasındaki rekabetin meslekî yönelimlerde etkili olabileceğini belirtmiştir. Bu perspektiften bakıldığında rekabet ortamının öğrencileri daha iyi bir meslek seçmeye veya belirli bir alanda başarılı olmaya yönlendirici bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

“Arkadaşlarının şu şekilde bir etkisi olabilir: Kamçılayıcı bir unsur olarak etkisi olabilir ya da aralarında rekabet unsuru olduğunda bu rekabet olumlu sonuçlar verebilir.” (K3)

3. *Sosyal İlişkilerin Rolü:* Arkadaşlar başlığında dikkat çeken diğer bir noktanın sosyal ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Arkadaşların meslekî yönelimde etkisinin, sosyal ilişkiler ve grup dinamikleriyle ilişkili olduğu bazı katılımcılar tarafından vurgulanan bir husus olmuştur. Bu durum, arkadaşların meslekî yönelimlerinin, öğrencilerin kendi yönelimlerini şekillendirebileceğini göstermektedir.

“Arkadaşların etkisi çok yüksek çünkü kişilik gelişiminde şu anda akran(larından etkilenme) dönemindedir.... Bir arkadaş grubunda biri onu tercih ediyorsa ayrılmamak için aynı üniversitede aynı bölüme gitme eğiliminde oluyorlar.” (K4)

53 Elçin Kılıç, *Meslek Seçiminde Ailenin Etkisine Yönelik Bir Araştırma* (İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 45-74.

“Öğrencilerde sürü psikolojisi denen çok önemli bir psikolojik etkenin var olduğunu düşünüyorum...Arkadaşım gidiyor ben de gideyim diye düşünenler var.” (K6)

Bunların dışında katılımcılardan yalnızca bir tanesi (K8), arkadaşların meslekî yönelimde etkisi olmadığını, öğrencilerin aynı üniversiteye gitmek için hayaller kurduğunu fakat bunun meslek boyutuna yansımadığını ifade etmiştir. Ancak toplumsal hayatın meslekî yönelimde etkili olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların ifadeleri, arkadaşların genellikle meslekî yönelimde önemli bir etkiye sahip olduğu ve öğrencilerin kariyer tercihlerinde sosyal çevrenin rolünün önemli olduğunu göstermektedir. Nitekim benzer şekilde literatürde yer alan meslek seçimini etkileyen faktörlerle ilgili bir çalışmada öğrencilerin %47’si meslek tercihinde arkadaşların ve çevrenin etkili olduğunu belirtmişlerdir.⁵⁴

2.2. Eğitim ve Rehberlik Hizmetlerinin Etkisi

Çalışmamızda eğitim ve rehberlik hizmetleri kapsamında değerlendirilebilecek öğrencilerin okuldaki eğitim süreci, öğretmenlerin rehberlik hizmetleri ve meslek tanıtım faaliyetlerinin gençlerin meslekî yönelimlerine etkisinin ne olduğu farklı sorularla irdelenmiştir. Bu kapsamda katılımcılara farklı sorular yöneltilmiş ve alınan cevaplar aşağıdaki şekilde tasnif edilmiştir.

2.2.1. Meslekî Yönelimde Okul Türünün Etkisi

Okul türleri, öğrencilerin lise türüne göre farklı mesleklerle tanışmalarını ve bu meslekler hakkında daha fazla bilgi edinmelerini sağlar. İmam Hatip Liselerinde mevcut olan farklı program türleri; içerdiği programlar ve dersler aracılığıyla öğrencilerin meslek tercihlerinin belirlenmesinde etkili olabilir. Öğrencilerin meslek tercihlerinde öğrenim gördükleri okul türünün etkisine dair sorduğumuz soruya katılımcıların verdikleri cevaplarda şu hususlar ön plana çıkmıştır:

Katılımcılardan bir kısmı öğrencilerin İlahiyat Fakültesi’ni tercih etme durumlarının dikkate değer olduğunu belirtmiştir:

“Fen ve sosyal bilimler programı uygulayan bir okul ama aslında proje okulu değiliz... Tabii ki geçmiş yıllardaki mezun durumlarına da bakarsak, mezunların seçtikleri üniversitelere bakarsak, oran olarak İlahiyat’ı ve İlahiyat ile ilgili okulları seçme oranı %30’un altında değil. Bu da öğrencilerin kendi bir üst basamağına doğru yönlendiğini gösteriyor...” (K2)

54 Vurucu, *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yeterliliği ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler*, 78.

Diğer bir kısmı ise öğrencilerin kendi alanları doğrultusunda mesleğe ve bölüme yönelmelerinin yanında farklı alanlara da yöneldiklerini belirtmiştir:

“Ne yönde etkisi olabilir? Ya kendi alanına gitmek isteyenler de var farklı alanlarda, farklı meslek gruplarından üniversite tercih yapacak öğrenciler de var.” (K5)

“Tabii burası bir İmam Hatip Lisesi olduğu için çocukların burayı bitirdikten sonra yapacakları işler İlahiyat Fakültesi’ne gitmek, daha sonrasında imam olmak, kız öğrenci ise Kuran Kursu Öğreticisi olmak veya İlahiyat Fakültesi’nde kalıp akademik çalışma yapmak gibi buldukları okul etkili olabiliyor. Ama burada ben son yıllarda farklı türde okullara giden öğrenciler de görmeye başladım.” (K9)

Katılımcılardan bazıları ise okul türünün meslek tercihlerinde çok fazla etkili olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda K8’e göre öğrencilerin İmam Hatip Lisesi’nden kaynaklı dini içerikli meslekleri daha fazla tercih etmesi söz konusu değildir. Bu durum, öğrencilerin İmam Hatip Liselerinde okumalarının, meslek tercihlerini aynı alanda devam ettirmede belirgin bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

“Öğrencilerin meslek tercihlerinde okul türünün çok fazla etkili olduğunu düşünmüyorum. Çünkü çocuk İmam Hatip Lisesinde okuyor diye ben daha çok dini içerikli meslekleri tercih edeyim diye bir şey söz konusu değil. Yani Diyanet ile ilgili Kuran Kursu öğreticiliği, Din Kültürü Öğretmenliği okuyacağım diye düşünmüyorum.” (K8)

Katılımcılardan bir kısmı Proje İmam Hatip Okullarında öğrencilerin diğer okul türlerine göre daha az İlahiyat Fakültesi’ni tercih etme eğiliminde olduklarını ve farklı alanlara yöneldiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum, proje okullarının öğrencilerin meslek tercihlerini belirlemede önemli bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir.

“Okul türlerinin etkisi şöyle: Mesela burası Proje İmam Hatip Lisesi ama çocukların çoğu buradan çıktıkları zaman farklı alanları düşünüyorlar. Mesela iyi bir İlahiyat Fakültesi’ne gidecek öğrencinin adedi çok az.” (K1)

“Burası bir Proje İmam Hatip olduğu için, İmam Hatip’e geldi İlahiyat’a gidecek mi kısmı anlamında çok olumlu etkilemiyor. Çünkü buraya gelen öğrenci ben buraya puanımla geldim İlahiyat’a gitmek zorunda değilim diyor. Burası fen lisesi formatında, dolayısıyla bizim fen bölümlerimizde İlahiyat’a gitmek isteyen kişi sayısı çok az.” (K10)

Katılımcıların çoğunun ifadelerinden öğrencilerin meslek tercihlerinde öğrenim gördükleri okul türünün etkisinin, özellikle İmam Hatip Liseleri ve Proje İmam Hatip Liseleri arasında farklılık gösterdiği ve bu faktörün öğrencilerin tercihlerini belirlemede önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Bu farklılık, Proje İmam Hatip Liselerinde okuyanların diğer İmam Hatip Lisesi türlerine göre İlahiyat dışındaki alanları ve meslekleri daha fazla tercih etme

noktasında belirginleşmiştir. Ancak Proje İmam Hatip dışındaki İmam Hatip-lerde öğrenim gören öğrencilerden de İlahiyat'ı tercih etmeyecek öğrencilerin sayısı az değildir. Nitekim literatürde de İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin İlahiyat ve İlahiyat dışı alanlarda mesleki yönelim gösterdiğine dair çeşitli çalışmalar bulunmaktadır.⁵⁵

2.2.2. Meslek Tanıtım Faaliyetleri ve Öğrencilere Etkisi

Öğrencilere meslek tanıtımı yapılması, onların farklı meslekler hakkında bilgi sahibi olmalarını ve kendilerine uygun meslekleri daha iyi tanımlarını sağlar. Bu tür faaliyetler, öğrencilerin meslek tercihlerini daha bilinçli bir şekilde yapmalarına ve gelecekteki kariyer planlamalarına yardımcı olur. Ayrıca, öğrencilere çeşitli mesleklerin tanıtılması, mesleki hedeflerini belirleme sürecinde rehberlik etme ve motivasyonlarını artırma noktasında önemli rol oynamaktadır.

Araştırmamız kapsamındaki katılımcılar, rehber öğretmenlerin öğrencilere meslek tanıtımı yaptığını, okullarda öğrenciler için meslek tanıtımına yönelik faaliyetlerin düzenlendiğini ve bu faaliyetlerin öğrencilere olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir. Bunların dışında, kariyer günleri ve mesleklere dair seminerler düzenlenmesi gibi faaliyetlerin öğrencilerin bakış açılarını genişlettiği ve motivasyonlarını artırdığı belirtilmiştir.

Derinlemesine analizlerde öğrencilere yönelik meslek tanıtım faaliyetlerine dair ön plana çıkan bazı hususlar şu şekildedir:

1- *Meslek Tanıtım Faaliyetlerinin Varlığı*: Katılımcıların tümü okullarında öğrencilere yönelik meslek tanıtım faaliyetlerinin düzenlendiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere bu faaliyetler genellikle rehberlik servisleri, öğrenci kulüpleri ya da öğretmenler tarafından organize edilmektedir.

“Rehber öğretmenimiz bu konuda gerçekten çalışıyor... 11. sınıftan itibaren üniversitelere götürüyoruz, oradaki mesleklerin bölümlerini gezdiriyoruz.” (K1)

“Şu anda hemen önümde rehber öğretmenimizin kariyer günleri çerçevesinde (hazırladığı etkinlik var)... Yaklaşık olarak 15 tane meslek dalında... Meslekleri tanıtıyoruz ve bunun da mutlaka etkisi vardır.” (K2)

“Okulumuzda diğer üniversitelerden gelen arkadaşlarla beraber konferans ve seminerler şeklinde öğrencilerimize meslek seçimleriyle ilgili bilgi veriyoruz.” (K7)

55 Zengin - Karaman, “Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri Ve Mesleki Eğilimleri”; Korkmaz, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri”.

2- *Tanıtım Faaliyetlerinin Olumlu Etkileri:* Katılımcılar, meslek tanıtım faaliyetlerinin öğrencilere olumlu etkileri olduğunu düşünmektedir. Bu faaliyetlerin öğrencilerin meslek tercihlerini daha bilinçli bir şekilde yapmalarına yardımcı olduğu, motivasyonlarını artırdığı ve kariyer planlamalarına destek sağladığı belirtilmiştir:

“Rehber öğretmenimiz bu noktada öğrencilere 9. sınıftan itibaren meslek tanıtımını yapıyorlar zaten. Tabii öğrenciler henüz daha meslekleri tanımadığı için bu tarz eğitimlerin faydası oluyor.” (K5)

“Mesela doktor, kimyager gibi çeşitli meslek erbablarından kişileri getiriyoruz. Bunların olumlu etkilerinin olduğunu düşünüyoruz...” (K8)

“Rehber öğretmenimiz yapıyor. Bunların çok etkisi var. Yani bu yönlendirmeler olmasa zaten çocuk sudan çıkmış balık gibi ne yapacağını bilmiyor. Her şeye atılmaya çalışıyor...Kaliteli bir rehberlik yapıldığı zaman çocuğa düzgün bir şekilde ne istediğini biliyorsa bu alanda yönlendirme yapılıyor.” (K9)

3- *Rehberlik ve Destek:* Meslek tanıtım faaliyetlerinde ön plana çıkan diğer bir husus okullardaki rehberlik servisleri olmuştur. Rehberlik servisleri ve öğretmenlerin, öğrencilere meslek tanıtımını yapma konusunda önemli bir rol oynadığı katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Bu kişilerin öğrencilere meslekler hakkında bilgi vererek, ilgi ve yeteneklerine uygun kariyer seçimlerinde rehberlik ettikleri ifade edilmiştir (K1, K4, K8, K10). Yukarıda bir kısmı yer alan katılımcı görüşlerinde de bu hususun en çok vurgulanan kısım olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, okullarda düzenlenen meslek tanıtım faaliyetlerinin öğrencilere olumlu etkileri olduğu ve bu etkinliklerin öğrencilerin kariyer gelişimlerine katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Literatür incelendiğinde de meslek tanıtımına yönelik faaliyetlerin etkisine yönelik bulgulara rastlanmaktadır. Nitekim ortaöğretim öğrencileri ile ilgili yapılan bir araştırmada öğrencilerin meslek ve üniversite seçimleri konusunda kendilerini kısmen bilgili gördüklerini belirtilmiş ve öğrencilerin meslek seçimi konusunda rehberlik birimleri tarafından bilgilendirilmeleri gerektiği önerisini sunulmuştur.⁵⁶ Araştırma bulgularımızla uyumlu şekilde lise öğrencilerinin meslek seçimi yaparken temel aldığı faktörleri konu alan başka bir çalışmada da öğrencilerin büyük bir kısmı (%80) meslek seçimi için yapılan tanıtımların meslek tercihlerini etkileyebileceğini belirtmişlerdir.⁵⁷ Bu hususlar meslek tanıtım faaliyetlerinin önemini ve öğrencilerin meslekî yönelimlerine etkisini açıkça göstermektedir.

56 Hüseyin Anılan, “Ortaöğretim Öğrencilerinin Meslek Seçimi ve Üniversite Tercihlerine İlişkin Görüşleri (Eskişehir Örneği)”, *Education Sciences* 3/2 (2008), 248.

57 Serhat Kıyak, *Genel Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yaparken Temel Aldığı Kriterler* (İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 37.

2.2.3. Öğretmenlerin Meslekî Yönelimlere Etkisi

Öğretmenlerin öğrencilerinin meslekî yönelimlerinde önemli bir etkisi olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur.⁵⁸ Araştırmamız kapsamında da literatürdeki sonuçlara uygun olarak öğretmenlerin öğrencilerin meslekî yönelimlerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenler öğrencilerin meslekî yönelimlerinde önemli rol oynayan ve öğrencilerin kariyer seçimlerinde etkili bir faktör olarak görülmüştür. Katılımcıların işaret ettiği noktalardan yola çıkarak meslekî yönelimlerinde öğretmenlerin etkisini farklı başlıklarda kategorize etmek mümkündür:

1. *Öğretmenlerin Rehberlik Rolü*: Öğrencilerin meslek tercihlerinde okuldaki öğretmenlerin etkisinin temeli rehberlik rolüdür. Öğretmenlerin öğrencilere meslekler hakkında bilgi vererek, kariyer seçimlerinde rehberlik etmeleri katılımcılar tarafından belirtilen hususlardan olmuştur (K4, K5, K8, K9, K10). Katılımcılara göre öğretmenlerin; öğrencileri hangi alanda ilerleyebileceklerine dair bilgilendirerek iyi bir rehberlik çalışması yapması, öğrencilerin meslek tercihlerinde etkili olmaktadır.

“Liselerde özellikle iyi bir rehberlik çalışması yapılırsa bu alanda çocuklarda mesleki tercihlerini doğru yapıyorlar. Öğretmenin de bu anlamda tabii istekli olması lazım. Bizim mesela kendi listemizden örnek verirsek çok iyi rehberlik yapan birkaç öğretmenimiz var. Bu konuda buradaki öğrenciler de çok şanslı.” (K9)

“Bu konulara değinen, öğrenciye bu konuda rehberlik yapmak isteyen öğretmenler etkili olabilirler.” (K10)

2. *Öğretmenlerin Yetenekleri Destekleme ve İlham Verme Yetisi*: Katılımcılardan bir kısmı öğrencilerin meslek tercihlerinde öğretmenlerin etkisinin; öğrencilerin yeteneklerini ve ilgi alanlarını destekleme, onları motive etme ve ilham verme yetisine dayandığını vurgulamıştır. Öğretmenlerin öğrencilerin potansiyellerini görmesi, onları meslekler konusunda bilgilendirmesi, mesleklere karşı ilgi duymalarını sağlaması ve onları desteklemesi, öğrencilerin belirli meslekleri tercih etmelerinde önemli bir etken olarak görülmüştür (K5, K8, K9).

“Okuldaki öğretmenlerin elbette etkisi oluyor çünkü bazı öğretmenler öğrencilerin hislerine dokunabiliyorlar. Hislerine dokunduğunda da öğretmenlerle

58 Abdullah Atli - Sertan Hamza Gür, “Lise Öğrencilerinin Meslek Tercihleri ve Bu Tercihlerine Etki Eden Faktörler”, *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi* 2/1 (2019), 41-44; Nermin Çelik - Umur Üzmez, “Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi: Çağrı Merkezi Hizmetleri Örneği”, *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOİR)* 2/1 (2014), 101-103; Yezdan Boz - Nihat Boz, “Kimya ve Matematik Öğretmen Adaylarının Öğretmen Olma Nedenleri”, *Kastamonu Education Journal* 16/1 (2008), 140-143; Murat Ateş - Yusuf Kılınc, “Üniversite Öğrencilerinin Coğrafya Bölümlerini Tercih Etmelerinde Lise Coğrafya Öğretmenlerinin Etkisi”, *Marmara Coğrafya Dergisi* 28 (2013), 52-53.

çocuk hangi mesleklerde daha başarılı olacağı noktasında onlara rehberlik yapabiliyoruz.” (K5)

“Öğretmen arkadaşlar zaman zaman meslekler noktasında çocuğu gözlemliyoruz. Mesela sen bu alanda ilerleyebilirsin diyor. Bunu rehber öğretmenlerimiz de söylüyor veya çocuğun durumu neyse merak ettiği meslek hakkında bilgilendiriyor. Çocuğun, gencin kafasında o oturuyor.” (K8)

3. **Öğretmenlerin Rol Model Olmaları:** Öğrencilerin meslek tercihlerinde okuldaki öğretmenlerin etkisinin bir diğer boyutu, öğretmenlerin rol model olma özelliğidir. Öğrencilerin öğretmenlerini beğenmeleri ve onlar gibi olmak istemeleri durumunda, öğrencilerin belirli meslekleri tercih edebileceği ifade edilmiştir (K1, K3, K4, K8). Katılımcılara göre öğrenciler, rol model olarak gördükleri öğretmenlerden meslek seçimi noktasında etkilenmekte, onların yönlendirmelerini dikkate almakta ve bu doğrultuda karar vermektedirler.

“Öğrenciler öğretmenleri rol model olarak görüyorlar. Mesela bizim burada bazı öğretmenlerimiz var. Öğrenciler üzerinde çok ciddi etkisi var. Mesela biyoloji öğretmenimiz, edebiyat öğretmenimiz var. Çocuklarla çok iyi diyalog kurdukları için bunlar üzerinde yönlendirmede etkili. Mesela çocuklar soruyorlar: Hocam mesela şu bölümü seçsem nasıl olur? Onlar da gerekli bilgilendirme ve rehberliği yapıyorlar. Bunlardan da ciddi şekilde etkileniyorlar.” (K1)

“Var tabii. Öğretmeninden çok etkilenerek İngilizce bölümünü okuyan çok öğrencimiz. Bizim okulumuzda da İngilizce bölümü var hocalarından çok etkilenenler oluyor. Meslek dersleri öğretmenlerinden de etkilenenler var, mutlaka olur.” (K2)

4. **Öğretmenlerin Deneyim Paylaşımı:** Öğrencilerin meslek tercihlerinde okuldaki öğretmenlerin etkisinin, öğretmenlerin kendi meslek deneyimlerini paylaşımları ve öğrencilere gerçek hayattan örnekler sunmalarıyla ilişkili olduğu da katılımcılar tarafından belirtilen diğer bir husus olmuştur. Bu deneyim paylaşımının öğrencilerin meslek tercihlerini etkileyebileceği vurgulanmıştır (K2, K3, K7).

“Öğrenciler kendilerine rol model olarak benimsedikleri, tanıdıkları, akademik olarak duruş olarak, mesleğin temsiliyet gücü olarak beğendikleri, örnek rol model aldıkları hocalarını, icra ettiği mesleği kendilerine örnek alıp tabii ki bir bağlantı kurar. Yani evet öğretmenlerin etkisi vardır. Öğretmen eğer bir temsil gücü var ise yapmış olduğu mesleği güzelce temsil ediyor ise ya da kendi branşı çok iyi temsil ediyor ise öğrenciler de bu öğretmenlerimizden etkilenip o mesleği tercih edebilir. Bunların örneklerini de hayatımızda görüyoruz.” (K3)

Daha genel bir çerçeveden bakıldığında öğrencilerin meslek tercihlerinde okuldaki öğretmenlerin etkisinin çeşitli şekillerde ortaya çıktığı ve öğretmenlerin öğrencilerin kariyer seçimlerinde önemli bir rolünün olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim araştırmamızın bulgularını destekler nitelikte lise öğrencilerinin meslek tercihleri üzerine yapılan bir çalışmada da öğrencilerin

meslek tercihlerini etkileyen en güçlü belirleyiciler arasında okuldaki öğretmenlerin olduğu tespit edilmiştir.⁵⁹ Öğrencilerin ailelerinden sonra en çok vakit geçirdikleri ortamların okullar olduğu düşünüldüğünde, öğretmenlerin ise öğrencilerin eğitim süreçlerinde hem akademik hem de kişisel gelişimlerinde önemli bir role sahip olmaları bu durumu anlaşılır kılmaktadır.

2.3. Kişisel Özelliklerin Rolü

Bireyin tercih edeceği meslekle kişisel özelliklerinin uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. Kendilerine uygun olan mesleği icra eden bireyler toplumda işlerini istekle yapar, mesleğinde ilerler, mutlu ve verimli bir şekilde hayatlarını devam ettirirler.⁶⁰ Bu sebeple bireylerin kendi kişisel özelliklerini dikkate alarak meslek tercihi kararlarını vermeleri oldukça önemlidir. Bu başlıkta öğrencilerin cinsiyetlerinin, kişisel ilgi ve yeteneklerinin meslekî yönelimleri üzerinde etkisine dair değerlendirmeler yapılacaktır.

2.3.1. Cinsiyetin Meslekî Yönelimlere Etkisi

Cinsiyet, tarihsel, kültürel, toplumsal ve ekonomik faktörlerin etkisiyle kişilerin meslek tercihlerini çok boyutlu şekilde etkileyebilir. Bu etkiler, toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentileri, eğitimdeki yönlendirmeler, işgücü piyasasındaki fırsatlar ve engeller, kariyer ve aile dengesi gibi çeşitli dinamiklerle şekillenir. Cinsiyetin meslekî yönelimleri hangi açılardan etkilediğine aşağıda sırasıyla yer verilmiştir.

Katılımcıların çoğu cinsiyetin öğrencilerin meslek tercihlerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılardan K1 ve K9, erkek öğrencilerin genellikle mühendislik gibi alanlara yönelirken, kız öğrencilerin daha çok sağlık veya eğitim gibi alanlara ilgi gösterdiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde K2, kız öğrencilerin daha çok el ve konuşma becerisi gerektiren meslekleri tercih ettiğini; ancak bedenen yorulmayı gerektiren mesleklere yönelmediklerini belirtmiştir. K3 ise kız öğrencilerin ağır işleri tercih etmeme eğiliminde olabileceğine; bunun yanı sıra bireysel farklılıkların da meslek tercihinde etkili olduğuna değinmiştir.

“Cinsiyetlerinin etkisi olduğunu düşünüyorum ben. Erkek öğrenciler biraz daha makine mühendisliği, inşaat mühendisliği gibi alanlara yönelirken; kız öğrenciler biraz daha doktorluk, eczacılık, öğretmenlik gibi biraz daha rahat edebilecekleri, çalışma ortamlarının ağır olmayan bölümlere yöneldiklerini görebiliyoruz öğrenciler arasında. Cinsiyetin etkisi var.” (K1)

59 Atli - Gür, “Lise Öğrencilerinin Meslek Tercihleri ve Bu Tercihlerine Etki Eden Faktörler”.

60 Türkan Sarıkaya - Leyla Khorshid, “Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 7/2 (2009), 393.

“...kız öğrencilerin daha el becerisine yönelik meslekleri veya konuşmaya yönelik masa başı tarzı meslekleri tercih ettiklerini görüyoruz. Mesela daha eğitim üzerine, yani bedenen değil de daha çok el becerisiyle, konuşma becerisiyle yapılacak meslekleri tercih ediyorlar. Yorulmayı, bedenen yorulmayı gerektirmeyen meslekler diyelim.” (K2)

“Misal bayan öğrencilerimizin...çok ağır işleri tercih veyahut ağır meslekleri tercih etmeme gibi bir durum olabilir. Bireysel farklılıklar da öğrencilerimizi meslek tercihinde etkileyebilir...” (K3)

K5 erkek öğrencilerin İlahiyat veya teknik meslekleri tercih etme eğiliminde olduğuna; K6 da kız öğrencilerin mesleki hedeflerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğuna dikkat çekmiştir. K8 ise cinsiyetin meslek tercihlerinde etkisinin bulunduğunu ancak eskiye nazaran bu etkinin nispeten azaldığını ifade etmiştir.

Cevaplardan anlaşılacağı üzere, katılımcıların çoğu cinsiyetin meslek tercihlerinde belirleyici olduğunu, erkek ve kız öğrencilerin meslekî yönelimlerinde farklılıklar olabildiğini ifade etmişlerdir. Bu durum, geleneksel cinsiyet rolleri ve toplumsal beklentilerin meslek seçimlerini etkileyebileceğini göstermektedir. Literatür incelendiğinde de çalışmamızda ortaya çıkan sonuca uygun olarak meslekî yönelimlerde cinsiyetin belirleyici olduğunu ortaya koyan çalışmaların olduğu görülmektedir. Nitekim araştırmamızdaki bulgularla benzer şekilde ortaöğretim öğrencilerinin meslek tercihleriyle ilgili gerçekleştirilen bir çalışmada da cinsiyet faktörünün meslek seçimleriyle bağlantılı olduğu görülmektedir.⁶¹ Lise öğrencilerinin meslek tercihleriyle ilgili yapılan başka bir çalışmada da eğitim mesleklerinin daha çok kızlar tarafından; mühendisliğin ise daha çok erkekler tarafından seçildiği ortaya konulmuştur.⁶² Benzer düşüncelerin İmam Hatip öğrencileri için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Cinsiyetin bireylerin meslekî yönelimlerini etkileyen önemli faktörlerden biri olduğu; bu durumun, toplumsal roller, kültürel beklentiler, biyolojik farklılıklar ve hatta iş piyasasındaki fırsatlar gibi pek çok etkene dayandığı söylenebilir.

2.3.2. Kişisel İlgi ve Yeteneklerin Rolü

Kişisel ilgi ve yetenekler, meslek tercihlerinde bireylerin yönelimlerini ve kararlarını doğrudan etkileyen temel faktörlerdendir. Doğru mesleğe yönelmek ve tercih etmek, işten alınan doyumun ve genel yaşam memnuniyetinin artmasına, iş hayatında daha başarılı olunmasına, dolaylı olarak iş imkanlarının

61 Kamil Yelken, *Orta Öğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Tercihlerini ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler “Sakarya İl Merkezi Örneği”* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 82-86.

62 Fulya Damla Kentli, “Perceived influences in vocational preference of Turkish high school students”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 15/2 (2014), 119-132.

artmasına katkıda bulunur. Bu nedenle, kişilerin ilgi ve yeteneklerini göz önünde bulundurarak bir mesleğe yönelmeleri oldukça önemlidir. Literatür incelendiğinde meslek tercihlerinde ilgi ve isteklerin etkili olduğunu vurgulayan çalışmalara rastlanmaktadır.⁶³

Araştırmamızda da katılımcıların çoğu öğrencilerin meslekî yönelimlerinin ilgi ve istekleri doğrultusunda şekillendiğini ifade etmiştir:

“Öğrencilerin ilgi ve isteklerinin meslek tercihinde etkisi vardır.” (K3)

“Zaten meslek seçiminde önce ilgi ve alaka olması lazım ki o meslekte başarılı olunsun.” (K5)

“Öğrencilerin ilgi ve istekleri tabii etkili oluyor. Az önce söylediğim gibi bir grup bunu dikkatle takip ediyor, araştırıyor soruşturuyor diyor ki ben şu alana gitmeliyim. Benim gerçeğim bu.” (K6)

“Popüler mesleğe yönelen de oluyor ama istek ve ilgisinin farkında olanlar da oluyor.” (K10)

Katılımcılardan K1’in öğrencilerin istek ve ilgileriyle akademik geçmişleri arasındaki dengelyi sağlamalarının önemini vurguladığı görülmektedir:

“İstek ve ilgileri var öğrencilerin ama bazen bu istekle ilgilerini akademik geçmişleri karşılamıyor. Mesela öğrenciler çok büyük mesleklere ilgi duyuyorlar ama alt yapıları zayıf olduğu için bu meslekleri de kazanma oranları düşük olduğu için bu ilgi ve istekleri bir noktada sınırlanıyor ama hepsinin yönlendikleri her dönemin popüler mesleği oluyor...” (K1)

Katılımcılardan K8, öğrencilerin ilgilerinin yanı sıra yetenek ve kapasitelerinin meslekî yönelimlerine etki ettiğini belirtmiş, hatta kişinin kapasitesinin ilgilerini şekillendirdiğine vurgu yapmıştır.

“...Mesela kaymakam olmak istiyorum diyelim, iyi tamam güzel ama kaymakam olmanın gerektirdiği çalışmayı yapabiliyor muyum, kapasitem var mı? Yok. O zaman burada ne yapıyorum? Benim ilgim, isteğimi değiştiriyor. Kendi durumuma göre tercihte bulunuyorum...Orada da ben kapasitenin olması gerektiğini düşünüyorum...İlginin o alanda etkisi var.” (K8)

Katılımcılardan bazıları ilgi ve isteklerinin farkında olmayan öğrencilerin popüler mesleklere yöneldiğine dair yorumlarda bulunmuşlardır.

“İlgi ve isteklere yönelmek aslında bir öz disiplin gerektiriyor yani öz disiplin de akademik başarıyla doğru orantılı ama bir noktada popüler mesleklere yönelim daha fazla oluyor. Çocuk kendini tanımadıkça popüler mesleklere yönelme eğiliminde oluyor.” (K4)

63 Seyhan Karahan, *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Kocaeli İli Örneği)* (Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 70; Veysi Çurğatay, *Üniversite Sınavına Girecek Öğrencilerin Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler (Malatya’daki Son Sınıf Öğrencileri Uygulaması)* (Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 75-135.

Bu bağlamda katılımcıların bir kısmı öğrencilerin özellikle sosyal medyanın ön planda tuttuğu, yüksek maddi kazanç sağlayan popüler mesleklerden etkilenebildiklerini belirtmişlerdir (K5, K9).

"...Popüler meslekler sosyal medya etkisiyle elbette oluyor hani daha çok para kazandıran mesleklere öğrenciler daha çok yöneliyorlar." (K5)

Netice itibariyle öğrencilerin meslekî yönelimlerinde ilgi, istek ve yeteneklerin önemli olduğu literatürle uyumlu şekilde tespit edilmiştir. Çünkü bu faktörler, bireyin kendine uygun mesleği seçmesi, mesleki tatmin sağlaması ve başarıya ulaşması için temel teşkil etmektedir. Nitekim lise öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörleri konu edinen bir çalışmada ilgi ve yeteneklerin öğrencilerin meslek tercihlerinde birinci etken olduğu tespit edilmiştir.⁶⁴ Benzer şekilde lise öğrencileri meslek seçimini etkileyen sosyo-kültürel faktörlerin incelendiği bir çalışmada da öğrencilerin meslek tercihlerinde ilgi ve yeteneklere uygunluk faktörünün belirleyici faktör olarak en fazla oranda etkili olduğu gözlenmiştir.⁶⁵ Bu çalışmalar araştırmamızdaki bulguları destekler niteliktedir. Bunun yanı sıra bu çalışmayla dönemsel trendler, toplumsal beklentiler, maddi faktörler ve özel yeteneklerin de öğrencilerin meslekî yönelimleri etkileyen unsurlar olduğu görülmektedir. Burada önemli olan bir husus eğitimcilerin, ailelerin ve rehberlik uzmanlarının, öğrencilerin bu faktörleri tanınmasına ve doğru mesleklere yönelmesinde destek olmaları gerektiğidir.

2.4. Maddi Gelir ve İş Bulma İmkanlarının Önemi

Mesleklerin iş olanakları ve maddi geliri, meslekî yönelimde oldukça etkili faktörlerdendir. Bu faktörlerin etkisinin, bireyin önceliklerine ve koşullarına göre değişmekle birlikte önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Literatürde de kişilerin meslek tercihlerinde bulunurken ilgi alanları, yetenekleri, aileleri ve eğitimdeki rehberlik hizmetlerinin etkisi olduğu kadar mutlu ve tatmin edici bir iş hayatı için, iş olanakları ve mesleğin maddi getirisinin de etkisi olduğunu belirten çeşitli çalışmalar bulunmaktadır.⁶⁶ Bu başlıkta mesleklerin

64 Karahan, *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Kocaeli İli Örneği)*, 70.

65 Çurğatay, *Üniversite Sınavına Girecek Öğrencilerin Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler (Malatya'daki Son Sınıf Öğrencileri Uygulaması)*, 135.

66 Arzu Demir, *Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Üniversite ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Tespiti "İstanbul İli Avrupa Yakası Uygulaması"* (İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 39-54; Muhterem Şebnem Ensari - Hazal Koray Alay, "Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenler ile İlişkisinin Araştırılması: İstanbul İlinde Bir Uygulama", *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/10 (2017), 416-420; Veysel Kars vd., "Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların anksiyete ve depresyonla ilişkisi", *Dicle Tıp Dergisi* 41/1 (2014), 188-189; Mehmet Pekkaya - Nurdan Çolak, "Üniversite Öğrencilerinin Meslek

maddi gelirleri ve iş bulma imkanlarının öğrenciler üzerindeki etkisine dair değerlendirmeler yapılacaktır.

2.4.1. Maddi Gelirin Meslekî Yönelime Etkisi

Maddi gelir gerek bireyin hayatını idame ettirmesi gerekse yaşam koşullarının belirlenmesi açısından oldukça önemlidir. Tercih edilen mesleğin ekonomik olarak getirisinin yüksek olması birçok kişinin o mesleği tercih etmesini etkileyen bir unsurdur.⁶⁷ Gençlerin meslek seçimi yaparken veya iş ararken sordukları ilk sorulardan biri mesleğin maddi getirisinin ne olduğudur. Meslek, gelir elde etmek sebebiyle yapılan bir eylem olduğundan bu soruyu olağan karşılamak yerinde bir durumdur.⁶⁸ Çalışmamızda da katılımcılar genel olarak mesleklerin maddi gelirlerinin öğrencilerin hangi mesleklere yöneleceklerinde oldukça etkili olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir.

“Maddi etkisi çok önemli. Şimdi öğrenci araştırıyor, gelir getirici mesleklere yöneliyor...Şu an mesleklerin saygınlığı getirisine göre değişiyor. Devlet memuruysa veya özel sektörde çalışacaksa ne kadar getirisi var bunlara bakarak mutlaka geleceklerini ve tercih ettikleri üniversiteleri şekillendiriyorlar.” (K1)
“%100 bulunmaktadır...Herkes gelir seviyesine göre, kaç para alıyorsun ona göre o mesleği seçiyor yani şu an.” (K10)

Ayrıca K3'ün ifade ettiğine göre özellikle geçim sıkıntısı bulunan ve zor şartlarda yaşam süren öğrencilerin tercihlerinde mesleklerin maddi gelirlerinin oldukça etkili olduğu gözlemlenmiştir.

“Öğrencilerin maddi kaygıları meslek tercihlerinde etkilidir. Geçim sıkıntısı çeken ya da zor şartlarda yaşayan öğrencilerin daha garanti meslekler, gelir elde edebilecekleri mesleklere yönelebileceklerine şahit oluyoruz.” (K3)

K5 ise bir hedefi olmayan öğrencilerin maddi getirisi çok olan meslekleri tercih ettiğini ve bu durumda sosyal medyanın, sosyal medyadaki fenomenlerin etkisinin fazla olduğunu belirtmiştir.

“Özellikle günümüzde bir ideali olmayan veya bir hedefi olmayan öğrenciler maddi getirisi çok olan meslekleri tercih ediyorlar. Özellikle bunda dediğim gibi sosyal medyanın, sosyal medyadaki fenomenlerin çok büyük etkisi var.” (K5)

Seçimini Etkileyen Faktörlerin Önem Derecelerinin AHP ile Belirlenmesi”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/2 (2013), 808-812.

67 Duygu Sav, *Bireysel Kariyer Planlamada Etkili Olan Faktörler ve Üniversitelerin Etkisi Üzerine Bir Araştırma* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 94-114; Kars vd., “Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların anksiyete ve depresyonla ilişkisi”, 188-189; Demir, *Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Üniversite ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Tespiti* “İstanbul İli Avrupa Yakası Uygulaması”, 39-54.

68 Yıldız Kuzgun, “Çağdaş İnsanın En Önemli Kararı Meslek Seçimi”, *Bilim ve Teknik* 325 (1994), 50-54.

Bunların dışında katılımcılardan yalnızca bir tanesi (K6), maddi gelirlerinden öte mesleklerin sosyal medyada yer almalarının tercihlerde etkili olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Ancak yine de mesleğin maddi gelirinin meslek seçiminde etkili olduğunu belirtmiştir.

Dolayısıyla öğrencilerin meslekî yönelimlerinde mesleklerin maddi gelirlerinin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde bu bulguyu destekler nitelikte olan çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin meslek seçimlerini etkileyen faktörlerin tespitine yönelik gerçekleştirilen bir çalışmada meslek seçimi konusunda öğrencilerin büyük çoğunluğu mesleğin ekonomik getirisinin önemli bir etken olduğunu belirtmiştir.⁶⁹ Benzer şekilde lise öğrencilerin meslek tercihleri üzerine yapılmış başka bir çalışmada da mesleğin ekonomik getirisinin öğrencilerin meslek tercihlerini etkileyen ilk üç etmeden biri olduğu tespit edilmiştir.⁷⁰ Öğrencilerin meslekî yönelimlerinde maddi gelirin önemli bir faktör olmasında, maddi gelirin gelecekteki yaşam standartlarını belirleme, ekonomik güvence sağlama ve sosyal statü elde etme gibi nedenlerle ön plana çıktığı söylenebilir.

2.4.2. İş Bulma İmkanlarının Meslekî Yönelimlere Etkisi

Maddi gelirle birlikte mesleklerin iş bulma imkanları da bireyin meslek tercihini etkileyen faktörlerden biri olmaktadır. Yapılan araştırmalar iş bulma imkanlarının, kolaylığının ve güvencesinin öğrencilerinin meslek tercihlerine önemli bir etkisi olduğunu kanıtlamaktadır.⁷¹ Araştırmamız kapsamında literatürdeki sonuçlara uygun olarak mesleklerin iş bulma imkanlarının öğrencilerin meslekî yönelimlerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

69 Demir, *Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Üniversite ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Tespiti "İstanbul İli Avrupa Yakası Uygulaması"*, 53-56.

70 Kars vd., "Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların anksiyete ve depresyonla ilişkisi", 188-189.

71 Funda Nalbantoğlu Yılmaz, "Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörlerin İkili Karşılaştırmalar Yöntemiyle İncelenmesi", *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi* 8/2 (2017), 231-232; Kıyak, *Genel Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yaparken Temel Aldığı Kriterler*, 12-38; Nurhan Çingöl vd., "Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi", *SBÜ Hemşirelik Dergisi* 2/1 (2020), 19-25; Fidan Korkut-Owen vd., "Üniversite Öğrencilerinin Bölüm Seçme Nedenleri", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 83 (2013), 136-147; Pekkaya - Çolak, "Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Önem Derecelerinin AHP ile Belirlenmesi", 808-812; Ahsen Şirin vd., "Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçimi ve Mesleği Uygulamaya Yönelik Görüşleri", *Dirim Tıp Gazetesi* 83 (2008), 71-75; Afıtap Özdelikara vd., "Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçimi ve Etkileyen Faktörler", *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2 (2016), 85-87; İpek Köse Tosunöz vd., "Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörler", *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 5/2 (2019), 93-96; Gürcan Şeker - Burhan Çapri, "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Etkili Olan Faktörler", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/3 (2020), 655-658.

Çalışmamızda öğrencilerin iş bulma imkanlarında dikkat çeken noktalar aşağıda verilmiştir:

İş imkanlarının meslek tercihlerinde etkili olduğunu düşünen katılımcılardan K1, iş bulma imkanlarının meslek tercihlerinde çok etkili olduğunu belirtmiş ve öğrencilerin en rahat ve kolay yoldan iş bulabileceği meslekleri araştırıp bu mesleklere yöneldiklerini ifade etmiştir. K2, öğrencilerin daha çok iş garantisi olan mesleklere yöneldiklerini belirtmiştir. Benzer şekilde K7, iş bulma imkanlarının meslek seçiminde doğrudan etkili olduğuna işaret ederek öğrencilerin şu anda en kolay nereden iş sahibi olabileceklerini araştırdıklarına dikkat çekmiştir.

“Çok etkiliyor. Şu an öğrenci bakıyor en rahat iş bulabileceğim meslek hangisidir diye. (Bunu) düşünerek onları tercih etme noktasında düşünceleri var. Özellikle mezun olduktan sonra hiçbir öğrenci boşta kalmak istemiyor. Hem ailelerin beklentileri hem kendi gelecekteki düşündükleri ortamların bir gerçekliği olarak en kolay yoldan hangi meslek, çabuk iş bulabilirim bunları araştırıyorlar ve bunlara ciddi şekilde yöneliyorlar.” (K1)

“Direkt etkiliyor iş garantisi. Mesela özellikle devlette iş bulacağımı bildiği mesleklere daha rahat yöneliyorlar, devlette iş bulamayacağı kesinse veya tercih ettiği şey, bu sefer de daha çok iş garantisi olan mesleklere yöneliyorlar.” (K2)

“En çabuk nereden işe girebilirim (ona) bakılıyor şu anki konjonktürde. Yani iş bulma imkanları doğrudan etkiliyor muhakkak.” (K7)

İş bulma imkanlarının çeşitli açılardan etkisini gözlemleyen katılımcılardan K6, öğrencilerin bilgisayar programcılığı gibi daha rahat edebilecekleri geleceğin mesleklerini tercih etme eğilimlerinde olduğuna ve tercihlerinde buna dikkat ettiklerine vurgu yapmıştır. K10 ise, öğretmenlik örneğinden yola çıkarak öğrencilerin olaya pratik yönden baktıklarını belirtmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin özel olarak ilgilerinin olup olmadığına bakmaksızın iş imkanı fazla olduğundan okul öncesi öğretmenliğine yönelebildiklerine dikkat çekmiştir.

“...Yani ben yüzdeler söyleyemeyeceğim ama buna dikkat ediyorlar... Tercihini buna göre yapıyorlar. Yani çok rahat işte ilk 5 bine girmiş bir öğrenci tıpa gidebilecekken dediğim gibi ben tıpa gitmeyeceğim diyor. Ben genetik mühendisliği okuyacağım, burada daha çok para var veya işte bilgisayar programcılığına gideceğim, geleceğin mesleği daha rahat edeceğim. Evet böyle düşünüyorlar.” (K6)

“...Yani eğer mesela öğretmen olmak istiyor illa özel bir yeteneği ya da özel bir ilgisi yoksa mesela işte tarih öğretmeni, felsefe öğretmenin çok az atandığını biliyorsa ona göre tercihi oluyor. Ama mesela bugün İngilizce öğretmeni atanıyor. Bugün çok özel bir ilgisi yoksa ama öğretmen olayım, kolaydan atanayım hemen diyorsa mesela ne yapması gerekiyor? İşte okul öncesi okursan

atanma şansı çok fazla diye düşünüyor. Dolayısıyla ne yapıyor? Pratik bakıyor.” (K10)

Araştırmamızdaki katılımcılar iş imkanlarının meslekî yönelimlerde belirleyici bir etken olduğunu vurgulamış, öğrencilerin bu durumu dikkate alarak tercihte bulduklarını ifade etmiştir. Literatür incelendiğinde lise son sınıf öğrencilerinin meslek tercihlerini etkileyen faktörler üzerine yapılan bir çalışmada öğrencilerin meslek tercihlerinde etkilendiği faktörler arasında iş güvencesinin etkili olduğu sonucuna yer verilmiştir.⁷² Öğrencilerin meslek tercihleri üzerine gerçekleştirilen başka bir çalışmada da iş güvencesi öğrencilerin en çok önem verdiği kriter olarak zikredilmektedir.⁷³ Bu çalışmalar araştırmamızda elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Dolayısıyla bu başlıktaki katılımcı görüşleri, iş imkanlarının ve mesleklerin maddi gelirlerinin öğrencilerin meslekî yönelimlerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. İş bulma imkanları, bir mesleğin cazibesini ve uygulanabilirliğini etkilediğinden öğrencilerin meslekî yönelimlerinde önemli bir belirleyicidir. Fakat öğrencilerin meslekî yönelimlerini yalnızca iş bulma imkanlarına dayanarak yapmasının, uzun vadede tatminsizlik oluşturabilme ihtimali olabileceği düşünülerek öğrencilerin ilgi, yetenek ve kişisel değerlerini iş imkanlarıyla denge tutarak bilinçli kararlar alması önem arz etmektedir.

2.5. Toplumsal ve Kültürel Faktörlerin Etkisi

Her birey, içinde yaşadığı toplumda bir meslek edinme, iş sahibi olma ihtiyacı hissetmektedir. Çünkü icra edilen iş, insan ile hayat arasındaki en kuvvetli bağlardan birini oluşturmaktadır.⁷⁴ Bireyin iş sahibi olma veya meslek seçimi kararını, içinde bulunduğu toplumdaki çeşitli unsurlardan etkilenecek olması oldukça olağan kabul edilmektedir. Nitekim Gökgez ve Zeytin'in yapmış olduğu bir çalışmada en önemli faktörlerden birinin mesleğin saygın bir statü sunması olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁷⁵ Benzer şekilde meslek tercihine

72 Çelik, *Anadolu Liselerinde Son Sınıfta Okuyan Öğrencilerin Meslek Tercihlerine Etki Eden Faktörler*.

73 Pekkaya - Çolak, "Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Önem Derecelerinin AHP ile Belirlenmesi", 798.

74 Muharrem Vedat Eryetiş, "Meslek Seçimi ve Mesleki Rehberlik", *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi* 44 (2016).

75 Ahmet Gökgez - Mustafa Zeytin, "Muhasebe Mesleğinin Seçilmesini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Yalova ve Bilecik İlleri Örneği", *Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi* 8 (2015), 75-77.

etki eden faktörlerden mesleğin toplumsal saygınlığına vurgu yapan çalışmalar da bulunmaktadır.⁷⁶ Ayrıca mesleklerin üyelerine toplumsal yapı içerisinde sosyal saygınlık kazandırdığı da ön plana çıkan hususlardan biri olmuştur.⁷⁷

Araştırmamız kapsamında katılımcılar büyük ölçüde toplumsal ve kültürel faktörlerin meslekî yönelimlerde etkisinin olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim K3 bu konu hakkında “...öğrencilerin içinde buldukları toplumun, mesleklerini tercih etmede ve mesleklerini daha sonra icra etmede de etkisi vardır.” şeklinde görüş belirtmiş ve toplumun etkisine vurgu yapmıştır. Ayrıca katılımcılar meslek tercihindeki toplumsal etkiyi farklı açılardan ele almışlardır. Bu farklı açılar aşağıda ayrı başlıklarda ele alınmıştır:

2.5.1. Toplumsal Algı ve Beklentiler

Toplumsal algı, bireyin içinde bulunduğu toplumun etkisiyle nesne veya durumları algılayıp tutumlar oluşturması anlamına gelmektedir.⁷⁸ Toplumsal algı ve beklentilere göre dönemselsel olarak mesleklere yüklenen anlamların değişebilmesi söz konusu olabilmektedir. Ayrıca içinde yaşanan toplumun öğrencilerin meslek tercihine etkisinin kültürel beklentiler etrafında şekillendiğini, bununla birlikte toplumun mesleklere bakış açısının bireyin meslek tercihini etkilediği düşünülmektedir.

Katılımcılardan bazıları toplumun beklentilerinin ve bakış açılarının meslekî yönelimlerde etkili olduğunu, özellikle kültürel değişimlerin ve bakış açılarındaki değişimlerin öğrencilerin mesleklere bakışına da yansıdığını belirtmişlerdir.

“...İçinde buldukları toplum tabii ki etkiler. Toplumun beklentileri, bakış açıları özellikle bu alanda mahalle baskısı dediğimiz alanların etkisi oluyor.” (K1)

“Şimdi toplumdaki özellikle dönemselsel kültürel değişimler, öğrencilerin seçtiği mesleklere de yansıyor. Tamam kadim bir kökümüz var ama değişen bakış açıları da öğrencilerin mesleklere olan bakış açısını değiştiriyor...” (K2)

Katılımcılardan bir kısmı ise toplum içinde yaşadığı ortam ve çevresi küçük olan kimselerin meslekî yönelimlerinin de bu yönde olduğunu ifade etmişlerdir.

“...Meşhur bir laf var hani kişinin doğduğu yer kaderidir diye. O yüzden küçük yerde veya küçük alanda, çevresi küçük olan insanlar mesleklerini daha

76 Nalbantoğlu Yılmaz, “Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörlerin İkili Karşılaştırmalar Yöntemiyle İncelenmesi”, 231-233.

77 Samed Arı, “Birey veya Meslek Grupları İçin Toplumsal Statü Bağlamında Amaç Yönelimli Mesleki Farkındalık Eğitiminin Önemi”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum 10/29 (2021), 415.

78 Zeynep Pişkin - Hanifi Parlar, “Toplumsal Statü ve Algı Açısından Öğretmenlik Mesleğinin İncelenmesi”, *Academic Platform Journal of Education and Change* 4/1 (2021), 4.

küçük seçiyorlar. Büyük olan, etkisi büyük olan da daha fazla değişik meslekler seçebiliyorlar. Yani tabii ki toplumun bu noktada etkisi var.” (K5)

“Kesinlikle var. O öğrenci bence yaşadığı ortamda küçük de olabilir büyük de olabilir o perspektiften baktığı zaman etkileniyor.” (K7)

Ayrıca toplumsal etki bağlamında öğrencilerin toplumun rağbet gösterdiği, revaçta olan mesleklere yöneldikleri şeklinde de katılımcıların değerlendirmeleri bulunmaktadır.

“Toplumsal hayat çocuğun tercihinde etkili. Mesela şu an çok revaçta olan meslekler var. Yazılım mühendisliği, insan kaynakları bölümü var mesela... Dolayısıyla toplumsal hayatın etkisinin meslek seçiminde kesinlikle ilk 3 etkenden biri olduğunu düşünüyorum. Çünkü çocuk toplumun rağbet ettiği meslek neyse onu tercih ediyor. Çünkü orası daha popüler, daha çok para kazandırıyor. Mesela doktorluk artık eskisi kadar revaçta değil çocuklarda. Neler revaçta? Mühendislikler. Neye göre değişiyor? Toplumsal duruma göre... Yani toplumun meylettiği mesleklerin çocuğun tercihinde etkisi var.” (K8)

Bu yoruma göre öğrencilerin meslekî yönelimleri toplumda revaçta olan meslekler etrafında şekillenmekte ve toplumsal hayatın etkisi en önemli unsurlardan biri kabul edilmektedir.

Ayrıca katılımcılardan biri içinde yaşadığımız toplum açısından sayısal alandaki mesleklerin daha ön planda tutulduğu görüşünü belirtmiş ve bu durumun diğer ihtiyaç duyulan alanlardaki mesleklerin önünü kapadığı şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur.

“Bir kere hala şu anlayış vardır. Türk toplumu açısından değerlendiriyorum. İşte matematik bilen daha zekidir. Eşit ağırlığı, sayısalı yapamadığı için seçti gibi... Halen böyle bir anlayış var. Bu durumun mesela hukuk, psikoloji, PDR gibi eşit ağırlık bölümlerinde ya da sözel bölümlerde, dil bölümlerinde gerçekten nitelikli insana ihtiyaç duyduğumuz bölümlerin önünü kapattığını düşünüyorum.” (K4)

Netice itibariyle katılımcılar öğrencilerin meslek tercihlerini; toplumda revaçta olan mesleklerin, içinde yaşanan ortamın ve çevrenin, toplumun beklenti ve bakış açılarının şekillendirdiğine yönelik yorumda bulunmuşlardır. Dolayısıyla öğrencilerin meslekî yönelimlerinde toplumsal ve kültürel faktörlerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim lise öğrencilerinin meslek tercihlerine ilişkin gerçekleştirilen bir çalışma sonucunda meslek seçiminde toplumsal statü, toplumsal yaşam standartları gibi faktörlerin etkili olduğu tespit edilmiştir.⁷⁹ Öğrencilerin meslek tercihlerini belirleyen faktörler üzerine yapılan başka bir çalışmanın bulgularında da öğrencilerin büyük çoğunluğunun

79 Semra Şahin, *Lise öğrencilerinin meslek seçimi ve tercihlerine ilişkin bir inceleme: İstanbul Kadıköy ve Üsküdar ilçeleri örneği* (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

toplumsal saygınlığı olan meslekleri seçme eğiliminde olduğu belirtilmektedir.⁸⁰ Bahsi geçen çalışmalar araştırmamızın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Toplumsal değerler ve beklentiler, bireyin kendine olan bakış açısını, kariyer hedeflerini ve hatta meslekle ilgili uzun vadeli planlarını şekillendirdiğinden bireyin meslekî tercihlerine yön veren güçlü sosyal ve psikolojik faktörler olarak kabul edilmektedir.

2.5.2. Popüler Kültürün Etkisi

Toplumda her dönemde belli başlı mesleklerin ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Araştırmamız kapsamında popüler mesleklerin öğrencilerin mesleki yönelimlerine etki ettiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin popüler meslekleri tercihleri hakkında katılımcılardan K1, her dönemin popüler mesleğinin olduğunu, son zamanlarda ise yazılım, bilgisayar, elektronik mühendisliği gibi mesleklerin tıp alanındaki mesleklerden daha popüler hale geldiğini, öğrencilerin bu mesleklere yöneldiğini ifade etmiştir. Buna benzer bir görüş belirten K2, popüler mesleklerin dönemsel olarak değişikliğe uğradığını da belirtmiştir. K2, önceden en popüler mesleğin doktorluk olduğunu ancak özellikle sosyal medyada uzun süreli eğitim süresi, uzmanlık için çalışma dönemi, çalışma şartlarının yoğunluğu vs. gibi mesleğin getirdiği özelliklerin aktarılmasıyla bu özelliğini yitirdiğini ifade etmiştir. Bunun yerine öğrencilerin meslek tercihlerinin şu anda popüler olan bilgisayar, bilişim teknolojileri etrafında şekillendiğine vurgu yapmıştır.

“...her dönemin popüler mesleği oluyor. Hepsinin de (hedefi) popüler mesleklerdeki üniversitelere gitmek oluyor. Özellikle son zamanlarda yazılım mühendisliği, elektronik mühendisliği, bilgisayar mühendisliği şu an gençler arasında popüler bir meslek, hatta tıp fakültesini de geçmiş durumda. Bunlara yöneliyorlar. Şimdiki gençlerin biraz daha algısı belki bizim zamanımızdaki gençlerden çok daha farklı ulaşabiliyor.” (K1)

Ayrıca katılımcılardan K3, popüler meslekler açısından düşünüldüğünde sosyal medyayla ilgili mesleklere yönelen öğrencilerin bulunduğunu ifade etmiştir. Popüler mesleklerin öğrencilerin gündeminde olduğunu ve etkili olduğunu belirten başka katılımcılar da bulunmaktadır (K4, K7, K9).

“Popüler meslekler son zamanlarda kısa yoldan para kazanma arzusuna dönüşmeye başladı...İşte bunu yapan da ilgi ve isteklerinin aslında farkında olmayan çocuklar. Aslında çok iyi bir doktor olabilir, çok iyi bir mühendis olabilir ama onun farkında değil ve toplumdaki yanlış yönlendirmeler, hemen kısa yoldan para kazanayım düşünceleri bence çocukların bu ilgilerinin önüne geçmiştir oluyor.” (K9)

80 Leyla Aydemir, “Üniversite Öğrencilerinin Meslek Tercihlerini Belirleyen Faktörlere Yönelik Bir İnceleme”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/5 (2018), 721-722.

Bunun yanı sıra ilgi ve isteklerinin farkında olup sırf popüler olduğu için meslekî yönelimlerini bu yönde belirlemeyen öğrencilerin olduğu da belirtilmektedir. Literatür incelendiğinde de araştırmamızın bulgularına benzer şekilde toplumda geniş halk kitlelerince benimsenen ve sosyal saygınlık, statü, imaj gibi öğelere sahip olan popüler kültürün meslek seçiminde etkisinin olduğu çeşitli çalışmalarla ortaya koyulmuştur.⁸¹

Genel olarak popüler mesleklerin etkisi ile ilgili katılımcıların verdiği cevaplardan anlaşıldığı üzere öğrencilerin popüler olan mesleklere yönelimlerinin yüksek olduğunu ve bunda toplumsal algı ile birlikte özellikle sosyal medyanın öne çıkardığı unsurların etkili olduğunu söylemek mümkündür. Popüler kültür, öğrencilerin meslekî yönelimlerinde güçlü bir etkiye sahiptir ve öğrencileri çeşitli yollarla etkilemektedir. Özellikle medya, ünlüler ve eğlence dünyası aracılığıyla belirli meslekleri cazip, prestijli veya idealize edilmiş şekilde sunmaktadır. Bu da meslekî yönelimlerini belirleme aşamasında olan öğrencilerin meslek algısına, kariyer hedeflerine ve toplumdaki başarı anlayışına doğrudan etki etmektedir. Bu sürecin dengeli bir şekilde yürütülmesi, bireylerin toplumsal ve kültürel beklentilerle birlikte kendi yetenek, ilgi ve isteklerini de göz önünde bulundurması oldukça önemli görülmektedir.

Sonuç

Meslekî yönelim, bireylerin gelecekteki meslek seçimlerini ve kariyer hedeflerini belirleme sürecinde gösterdikleri ilgi, eğilim, tutum ve davranışların toplamıdır. Bu yönelim, bireyin kendi yeteneklerini, ilgilerini ve değerlerini göz önünde bulundurarak yaşayacağı hayat tarzını, yaşam kalitesini, sosyal çevresini ve hangi işlerde çalışmak istediklerini belirlemektedir. Meslekî yönelim sonucunda doğru yapılan meslek tercihi; kişinin iş hayatında mutlu olmasına, kişisel gelişimine, yeteneklerini geliştirmesine imkan sağlamakla birlikte topluma olan katkısını da arttırmaktadır.

Meslek sayılarının gittikçe artış gösterdiği günümüz koşulları düşünüldüğünde meslek tercihinin zor bir tercih olduğu anlaşılmaktadır. Bu tercih sürecinin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve sonucunda doğru bir karar verilmesi önemli bir husustur. Ayrıca meslek tercih sürecinde bireyin kararına etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Bireysel ve toplumsal açıdan düşünüldüğünde bu faktörler ilgi, istek ve yetenekler, aile, arkadaş, cinsiyet, mesleğin getirdiği maddi gelir, toplumsal saygınlık, iş imkanı gibi birçok şekilde açıklanabilir.

81 Özlem Ebru Güven vd., "Popüler Kültürün Meslek Seçimi Üzerindeki Etkisi: Vakıf ve Devlet Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Araştırma", *1.Uluslararası 5.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu*, ed. Osman Akandere vd. (Konya: Selçuk Üniversitesi, 2009), 2786-2795; Ali Bozgedik, *Eğitimde Yeni Bir Model Olan Temel Lise Öğrencilerinin Üniversite ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 67-70.

Bireyin hayatındaki birçok ayrıntıya etki eden meslekî yönelimin genellikle ortaöğretim döneminde gerçekleştiği düşünüldüğünde, öğrencilerin bu kararlarına etki eden unsurların belirlenmesi ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir. İmam Hatip Liseleri, kuruluş amacı din alanına eleman yetiştirmek olan okullar olmalarına rağmen zaman içinde farklı meslek alanlarına da öğrenci yetiştiren bir fonksiyona sahip olmuşlardır. Bu bağlamda, İmam Hatip Liseleri öğrencilerinin meslekî yönelimlerini belirleyen unsurların anlaşılması ve değerlendirilmesi bu çalışmanın hareket noktasını oluşturmuştur. Yöneticilerin bakış açıları ve deneyimlerinin, öğrencilerin meslekî yönelimlerini anlamak ve değerlendirmek için önemli bir kaynak olabileceği düşüncesinden hareketle çalışma yönetici görüşlerine göre tasarlanmıştır. Nitekim öğrencileri mesleğe ve iş hayatına hazırlama şeklindeki okulun amaçlarına ulaşabilmek için tüm kaynakların etkili kullanımından sorumlu olan idarecilerin öğrencilerin meslekî yönelimleriyle ilgili malumatının fazla olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın bulguları, öğrencilerin meslekî yönelimlerinde çeşitli faktörlerin rol oynadığını ortaya koymaktadır. Elde edilen verilerden hareketle İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslekî yönelimlerine etki eden faktörler beş ana başlık etrafında incelenmiştir. Bu ana başlıklar; aile ve çevresel etkiler, eğitim ve rehberlik hizmetlerinin etkisi, kişisel özelliklerin rolü, maddi gelir ve iş bulma imkanlarının önemi, toplumsal ve kültürel faktörlerin etkisi şeklindedir. Her bir ana başlık, çeşitli alt başlıklar çerçevesinde incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslekî yönelimlerini etkileyen unsurların ne olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırmada; aile ve çevresel etkilerde meslek yönelimlerinde sosyal çevrenin rolünün önemli olduğu, özellikle ailelerin öğrencilerin meslekî yönelimlerini şekillendirmede aktif rol oynadığı, ayrıca arkadaşların teşvik, rekabet ya da kurdukları yakın ilişkiler aracılığıyla öğrencilerin meslekî yönelimlerini etkilediği tespit edilmiştir.

Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri kategorisinde öğrencilerin meslekî yönelimlerinin İmam Hatip Liseleri ve Proje İmam Hatip Liseleri arasında özellikle İlahiyat ve İlahiyat dışı alanları tercih etmede farklılık gösterdiği anlaşılmıştır. Ayrıca meslek tanıtım faaliyetlerinin öğrencilerin daha bilinçli tercih yapmalarında, motivasyonlarını arttırmada ve kariyer planlamalarına destek sağlamada olumlu etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genellikle okullarda meslek tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ve bu konuda rehberlik servisleri ve öğretmenlerin ön planda olduğu görülmüştür. Meslek tanıtım faaliyetleri, bireylerin meslekî yönelimlerini olumlu yönde etkileyerek daha bilinçli ve kendilerine uygun seçimler yapmalarına katkı sağlamaktadır. Ancak, bu tür faaliyetlerin etkili olabilmesi için mesleklerin tarafsız ve gerçekçi bir şekilde tanıtılması, bireylerin ilgi ve yeteneklerini anlamalarına olanak sağlanması önemlidir. Öğretmenlerin meslekler hakkında rehberlik etme, ilham

verme, rol model olma, kendi mesleklerindeki deneyimlerini paylaşma ve öğrencilerin yetenek ve ilgilerini destekleme yönünde öğrencileri meslekî yönelimleri konusunda etkilediği anlaşılmaktadır.

Kişisel ilgi ve yeteneklerin öğrencilerin meslekî yönelimlerini etkileyen diğer bir unsur olduğu tespitlerimiz arasındadır. Cinsiyet, öğrencilerin meslekî yönelimlerinde belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcıların büyük bir kısmının görüşleri göz önünde bulundurulduğunda, erkek öğrencilerin daha çok fiziki çabayı da gerektiren mühendislik gibi mesleklere yönelirken, kız öğrencilerin daha çok eğitim ve sağlık alanlarına yönelindikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak son dönemlerde gerçekleştirilen cinsiyet eşitliğine yönelik politikaların etkisiyle bu etkinin azalmaya başlayacağı öngörülmektedir. Öğrencilerin istek ve ilgilerinin yanı sıra dönemsel trendler, toplumsal beklentiler, maddi faktörler ve özel yeteneklerin de meslekî yönelimleri etkilediği belirlenmiştir. Bu durum, meslek seçimlerinin yalnızca bireysel eğilimler ve içsel motivasyonlarla değil, aynı zamanda çevresel, kültürel ve ekonomik faktörlerin oluşturduğu karmaşık bir etkileşim ağıyla şekillendiğini göstermektedir. Bu nedenle, bireylerin meslekî yönelimlerini anlamlandırmak için sadece kişisel ilgi ve yetenekleri değil, aynı zamanda içinde buldukları toplumsal ve ekonomik bağlamı da dikkate almak gerekmektedir.

Mesleklerin maddi gelirlerinin ve iş imkanlarının da öğrencilerin meslekî yönelimleri üzerinde önemli etkileri olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin iş bulma kolaylığı bulunan ve iş garantisi olan meslekler doğrultusunda tercih yapmayı düşündükleri ifade edilmiştir. Fakat öğrencilerin meslekî yönelimlerini yalnızca maddi gelir ve iş bulma imkanlarına dayanarak yapmasının, uzun vadede tatminsizlik oluşturabilme ihtimali göz önünde bulundurulmalı ve doğru rehberlik hizmetleriyle öğrencilerin dengeli ve bilinçli kararlar vermesine destek olunmalıdır.

Toplumsal ve kültürel faktörlerin meslek tercihlerini belirlemede önemli bir rol oynadığı dikkat çekmektedir. Mesleğin getirdiği toplumsal saygınlık ve statünün, bireyin tercihlerini etkilediği gözlemlenmiştir. Ayrıca kültürel değişimlerin ve bakış açılarındaki değişimlerin öğrencilerin mesleklere bakışına da yansıdığı vurgulanmıştır. Özellikle, popüler kültürün tercihler üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ve toplumsal algı ile sosyal medyanın da meslek tercihlerini şekillendirmede etkili olduğu görülmüştür. Bu durum, bireylerin kendi yetenek, ilgi ve isteklerini göz ardı ederek toplumun taleplerine göre seçim yapmalarına neden olabilir. Ancak bireylerin mutlu ve başarılı olabilmeleri için, toplumsal beklentilerle kendi bireysel özelliklerini denge tutarak karar vermeleri önem arz etmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmayla İmam Hatip Liseleri öğrencilerinin meslekî yönelimlerini etkileyen unsurların detaylı bir şekilde incelenmesi ve anlaşılma-

sına katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmada, literatürdeki bulguları destekler nitelikte İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslekî yönelimlerine etki eden unsurlar arasında aile ve çevrenin; eğitim ve rehberlik hizmetlerinin, kişisel özelliklerin; maddi gelir ve iş bulma imkanlarının; toplumsal ve kültürel faktörlerin olduğu tespit edilmiştir. İmam Hatip Liseleri öğrencilerinin meslekî yönelimlerini belirleyen unsurların çeşitliliği ve karmaşıklığı göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrencilerin meslekî yönelimlerini anlamak ve değerlendirmek, eğitim sistemi ve kariyer danışmanlığı programları açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışmada ulaşılan sonuçlardan yola çıkarak öğrencilerin ilgi ve isteklerine yönelik bir meslek tercihi yapmalarının daha fazla ön plana çıkarılmasının anlamlı olduğu düşünülmektedir. Bu süreçte hem bireyin kendini tanıması hem de mesleklerin gerektirdiği beceriler ve çalışma koşulları hakkında doğru bilgiye ulaşması oldukça önemlidir. Dolayısıyla yöneticilerin, okul rehberlik servislerinin, öğretmenlerin ve ailelerin ilgi ve istekleri ön plana alarak meslekî rehberlik ve yönlendirme faaliyetlerini yürütmeleri önerilebilir. Bu şekilde, gençlerin gelecekteki kariyer yolculuklarında daha bilinçli ve doğru tercihler yapmalarına katkı sağlanmış olunacaktır. Gelecekteki çalışmalar için öğrencilerin meslekî yönelimlerini şekillendiren faktörlerin farklı çalışma grupları üzerinde ve daha derinlemesine araştırılarak bu alanda daha kapsamlı bir anlayış geliştirmeye odaklanılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Akay, Hüseyin. "Muhasebe Mesleğinde Etik", *Öneri* 5/17 (2002), 77-92.
- Altıntaş, Erkan. *Öğrencilerde İmam-Hatip Lisesi Algısı (Batman Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Anılan, Hüseyin. "Ortaöğretim Öğrencilerinin Meslek Seçimi ve Üniversite Tercihlerine İlişkin Görüşleri (Eskişehir Örneği)". *Education Sciences* 3/2 (2008), 238-249. <https://doi.org/10.12739/10.12739>
- Arı, Samed. "Birey veya Meslek Grupları İçin Toplumsal Statü Bağlamında Amaç Yönelimli Mesleki Farkındalık Eğitiminin Önemi". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 10/29 (2021), 405-427.
- Aslan, Arif. *Üsküdar Anadolu İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki İlgileri*. İstanbul: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Aşlamacı, İbrahim - Eker, Emrah. "İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 14/32 (2016), 7-38.
- Ateş, Murat - Kılınç, Yusuf. "Üniversite Öğrencilerinin Coğrafya Bölümlerini Tercih Etmelerinde Lise Coğrafya Öğretmenlerinin Etkisi". *Marmara Coğrafya Dergisi* 28 (2013), 47-63.

- Atli, Abdullah - Gür, Sertan Hamza. "Lise Öğrencilerinin Meslek Tercihleri ve Bu Tercihlerine Etki Eden Faktörler". *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi* 2/1 (2019), 32-53.
- Aydemir, Leyla. "Üniversite Öğrencilerinin Meslek Tercihlerini Belirleyen Faktörlere Yönelik Bir İnceleme". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/5 (2018), 713-723. <https://doi.org/10.18506/anemon.378084>
- Aydın Orhan, Ayten - Ültanır, Emel. "Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri ile Karar Verme Düzeyleri". *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/5 (2014), 43-55.
- Aytekin, Arif. *Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-ekonomik ve Kültürel Faktörler (Isparta Örneği)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Baltacı, Ali. "Okul Yöneticilerine Göre İmam-Hatip Liselerinde Karşılaşılan Sorunlar". *Bilimname* 40 (2019), 375-406.
- Başaran, Selma. *Endüstri Meslek Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Lise Meslek Dalları ile Yüksek Öğretimde Seçmek İstedikleri Meslekler Arasındaki İlişki*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991.
- Bertaux, Daniel. "From the life-history approach to the transformation of sociological practice". *Biography and society: The life history approach in the social sciences*.
- Bolat, Oya İnci. "İş Etiği Olgusu Üzerine Ayrıntılı Bir Kavramsal Değerlendirme: İş Etiği ve Verimlilik İlişkisi". *Verimlilik Dergisi* 2 (2006).
- Boz, Yezdan - Boz, Nihat. "Kimya ve Matematik Öğretmen Adaylarının Öğretmen Olma Nedenleri". *Kastamonu Education Journal* 16/1 (2008), 137-144.
- Bozgedik, Ali. *Eğitimde Yeni Bir Model Olan Temel Lise Öğrencilerinin Üniversite ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Büyükgöze Kavas, Ayşenur. "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Aldıkları Mesleki Rehberlik Hizmetleri ve Mesleklerini Değiştirmek İsteme Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 21 (2005), 111-122.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 2017.
- Cerit, Yusuf. "Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Müdür Kavramı ile İlgili Metaforlara İlişkin Görüşleri". *Eğitim ve Bilim* 33/147 (2008), 3-13.
- Çelik, Hakan. *Anadolu Liselerinde Son Sınıfta Okuyan Öğrencilerin Meslek Tercihlerine Etki Eden Faktörler*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Çelik, Nermin - Üzmez, Umut. "Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi: Çağrı Merkezi Hizmetleri Örneği". *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOİR)* 2/1 (2014), 94-105.
- Çelik, Ömer Faruk. *Katsayı Uygulamasının Kaldırılması Sonrasında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Davranış, Tutum ve Özellikleri (Gaziantep Örneği)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Çeliktan, Mustafa. "Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Becerileri". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 27 (2001), 297-309.
- Çingöl, Nurhan vd. "Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi". *SBÜ Hemşirelik Dergisi* 2/1 (2020), 17-26.

- Çurğatay, Veysi. *Üniversite Sınavına Girecek Öğrencilerin Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler (Malatya'daki Son Sınıf Öğrencileri Uygulaması)*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Demir, Arzu. *Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Üniversite ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Tespiti "İstanbul İli Avrupa Yakası Uygulaması"*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Ensari, Muhterem Şebnem - Alay, Hazal Koray. "Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenler ile İlişkinin Araştırılması: İstanbul İlinde Bir Uygulama". *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5/10 (2017), 409-422. <https://doi.org/10.20304/humanitas.358378>
- Erçetin, Şefika Şule vd. "İmam Hatip Okulu Yöneticilerinin Liderlik Yeterlikleri". *Eskiyeni* 45 (2021), 819-841.
- Eryetiş, Muharrem Vedat. "Meslek Seçimi ve Mesleki Rehberlik". *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi* 44 (2016).
- Fidan, Volkan - Nas, Selçuk. "Denizcilik Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçim Yeterliliği ve Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörler". *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi* 11/2 (2019), 271-296.
- Gencer, Nevzat. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Okul Aidiyet Duygusu (Çorum Örneği)". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/39 (2019), 149-172.
- Girgin, Günseli. "Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik". *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. ed. Alim Kaya. 2-34. Ankara: Anı Yayıncılık, 13. Basım, 2020.
- Gökgöz, Ahmet - Zeytin, Mustafa. "Muhasebe Mesleğinin Seçilmesini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Yalova ve Bilecik İlleri Örneği". *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi* 8 (2015), 68-85. <https://doi.org/10.18092/ijeas.92985>
- Güven, Özlem Ebru vd. "Popüler Kültürün Meslek Seçimi Üzerindeki Etkisi: Vakıf ve Devlet Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Araştırma". *1.Uluslararası 5.Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu*. ed. Osman Akandere vd. 2786-2795. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2009.
- Hamamcı, Zeynep - Çoban, Aysel Esen. "Mesleki Olgunluk ve Mesleki Kararsızlığın Akılcı Olmayan İnançlarla İlişkisi". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 3/27 (2007).
- Işık, Cem vd. "Turizm Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi". *Mesleki Bilimler Dergisi (MBD)* 6/1 (2017), 16-26.
- Karahan, Seyhan. *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Kocaeli İli Örneği)*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kars, Veysel vd. "Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların anksiyete ve depresyonla ilişkisi". *Dicle Tıp Dergisi* 41/1 (2014), 187-190. <https://doi.org/10.5798/diclemedj.0921.2014.01.0396>
- Kentli, Fulya Damla. "Perceived influences in vocational preference of Turkish high school students". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 15/2 (2014), 119-132.
- Kılıç, Elçin. *Meslek Seçiminde Ailenin Etkisine Yönelik Bir Araştırma*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

- Kıyak, Serhat. *Genel Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yaparken Temel Aldığı Kriterler*. İstanbul: Yeditepe Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Korkmaz, Mehmet. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2013), 7-40.
- Korkut-Owen, Fidan vd. "Üniversite Öğrencilerinin Bölüm Seçme Nedenleri". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 83 (2013), 135-151. <https://doi.org/10.17860/efd.87701>
- Korukcu, Adem. "İmam Hatip Liseleri". *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 181-214. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Köse Tosunöz, İpek vd. "Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörler". *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 5/2 (2019), 91-97. <https://doi.org/10.30934/kusbed.532097>
- Kula, Tahsin. "Diyarbakır'da Bulunan İmam Hatip Lisesinde Okumakta Olan Öğrencilerin Hedef Yönelimleri Nelerdir?" 100. *Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu*. 602-615. İstanbul: Dem Yayınları, 2013.
- Kuzgun, Yıldız. "Çağdaş İnsanın En Önemli Kararı Meslek Seçimi". *Bilim ve Teknik* 325 (1994), 50-54.
- Kuzgun, Yıldız. *Meslek Danışmanlığı Kuramlar Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000.
- Kuzgun, Yıldız. *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları, 1995.
- MEBOKY, Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, Resmî Gazete 28758 (7 Eylül 2013). Erişim 8 Aralık 2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=18812&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Meşeci, Filiz vd. "Öğretmen ve Müdürlerin Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisine Yönelik Algıları". *HAYEF Journal of Education* 4/1 (2007), 157-171.
- METK, Millî Eğitim Temel Kanunu (Kanun No. 1739). Resmî Gazete 14574 (24 Haziran 1973). Erişim 8 Aralık 2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Millî Eğitim Bakanlığı. "Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2023/2024", 2024. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_10/11230736_meb_istatistikleri_organ_egitim_2023_2024.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. "Anadolu İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği (Proje Okulları)", 2018. https://dogm.meb.gov.tr/pdf/AIHL_Program_Cesitliliği.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. "Türk Eğitim Sisteminde Din Öğretimi -İmam Hatip Okulları-", 2021. https://dogm.meb.gov.tr/pdf/Tanitim_Kitapçığı_EN.pdf
- Naiboğlu, Gülsu. *Kız Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Öğrencilerin Meslek Seçimi ve Karriyer Yönelimleri Üzerine Bir Olgubilim Çalışması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Nalbantoğlu Yılmaz, Funda. "Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörlerin İkili Karşılaştırmalar Yöntemiyle İncelenmesi". *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi* 8/2 (2017), 224-236. <https://doi.org/10.21031/epod.303882>

- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2015.
- Özdelikara, Afıtap vd. "Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçimi ve Etkileyen Faktörler". *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2 (2016), 83-88.
- Özgülven, İbrahim Ethem. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara: Pdrem Yayınları, 2007.
- Parlatır, İsmail vd. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.
- Pekkaya, Mehmet - Çolak, Nurdan. "Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Önem Derecelerinin AHP ile Belirlenmesi". *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/2 (2013), 797-818. https://doi.org/10.9761/jasss_643
- Pişkin, Zeynep - Parlar, Hanifi. "Toplumsal Statü ve Algı Açısından Öğretmenlik Mesleğinin İncelenmesi". *Academic Platform Journal of Education and Change* 4/1 (2021), 1-28.
- Sarıkaya, Türkan - Khorshud, Leyla. "Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 7/2 (2009), 393-423.
- Sav, Duygu. *Bireysel Kariyer Planlamada Etkili Olan Faktörler ve Üniversitelerin Etkisi Üzerine Bir Araştırma*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Şahin, Furkan vd. "Öğrencilerin Meslek Seçimlerini Etkileyen Nedenlerin Öğrenci Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi". *Uluslararası Eğitime Özgün Bakış Dergisi* 1 (2024), 63-76.
- Şahin, Semra. *Lise öğrencilerinin meslek seçimi ve tercihlerine ilişkin bir inceleme: İstanbul Kadıköy ve Üsküdar ilçeleri örneği*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Şeker, Gürcan - Çapri, Burhan. "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Etkili Olan Faktörler". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/3 (2020), 651-663. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.746789>
- Şirin, Ahsen vd. "Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçimi ve Mesleği Uygulamaya Yönelik Görüşleri". *Dirim Tıp Gazetesi* 83 (2008), 69-75.
- Tarhan, Hümeysra - Karateke, Tuncay. "Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi". *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 12/2 (2021), 481-516.
- TTK, Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Kanun No. 430). Resmî Gazete 63 (06 Mart 1340). Erişim 08 Aralık 2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.430.pdf>
- Turan, Ümran - Kayıkçı, Kemal. "Lise Son Sınıf Öğrencilerin Meslek Seçiminde Ailenin Rolü". *Journal of Turkish Studies* 14/4 (2019), 2797-2816. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.22984>
- Ünsür, Ahmet. *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*. İstanbul: Önder Yayınları, 1995.
- Vurucu, Fuat. *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yeterliliği ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Yağar, Fedayi. "Nitel Araştırmalarda Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi: Veri Doygunluğu". *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/2 (2023), 138-152.

- Yelken, Kamil. *Orta Öğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Tercihlerini ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler "Sakarya İl Merkezi Örneği"*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Yiğit, Hulusi. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Yüksek Din Öğretimi Algısı (İstanbul Örneği)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Zengin, Mahmut - Karaman, Davut. "Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselelerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 54 (2020), 403-431.

**Yönetici Görüşlerine Göre İmam Hatip Lisesi
Öğrencilerinin Meslekî Yönelimlerine
Etki Eden Unsurlar**

Makale Bilgi Formu

Kübra Cevherli

Sakarya Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi,
Din Eğitimi Ana Bilim Dalı
kcevherli@sakarya.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-2592-3325>

Kevser Altındağ

Sakarya Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Din Eğitimi Ana Bilim Dalı
kevser.altindag1@ogr.sakarya.edu.tr
<https://orcid.org/0009-0000-4226-7916>

Yazarların Katkıları

Makaleye Kübra Cevherli %50, Kevser Altındağ %50 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar

Bu çalışma, TÜBİTAK 2209-A programı tarafından desteklenen 1919B012307392 numaralı "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Tercihleri ve Bu Tercihlerine Etki Eden Faktörler" isimli projeden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası

Makale için gereken etik onay Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından 15.11.2023 tarihinde verilmiştir. İzin no: E-61923333-050.99-306558. "Yönetici Görüşlerine Göre İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslekî Yönelimlerine Etki Eden Unsurlar" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup toplanan veriler üzerinde hiçbir tahrifat yapılmamıştır. Herhangi bir etik ihlalle karşılaşılması durumunda *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nin yükümlülüğü olmayıp tüm sorumluluk yazarlara aittir.